

ISSN 2311-3413

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 11

ЕКОНОМІКА

i

2016

ФІНАНСИ

ЖУРНАЛ ВКЛЮЧЕНО ДО МІЖНАРОДНИХ НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗ:
РОСІЙСЬКОГО ІНДЕКСУ НАУКОВОГО ЦИТУВАННЯ (РИНЦ)
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
ULRICH'S PERIODICALS DIRECTORY

SCIENTIFIC JOURNAL
Economics and Finance

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

 ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Дніпропетровськ
2016

Редакційна колегія:

- Атамас П.Й.**, кандидат економічних наук, професор (Дніпропетровськ, Україна);
Andris Denins, Dr.oec., Professor, Faculty of Economy and Management, University of Latvia (Rīga, Latvia);
Andrej Udovč, Doctor of Economic Sciences, Professor of Economics, Head of the chair for agrometeorology, agricultural land management, economics and rural development Biotechnical faculty, Univerza v Ljubljani (Slovenia);
Бабич В.П., д.э.н., профессор, председатель Всемирного ноосферно-онтологического общества им. В.И. Вернадского (Бостон-Харьков-Санкт-Петербург), действительный член РАННО, член Ассоциации русскоязычных ученых штата Массачусетс (Бостон, США);
Brezina Ivan, prof. Ing., CSc., Faculty of Economic Informatics, Department of Operations Research and Econometrics, The University of Economics in Bratislava (Bratislava, Slovakia);
Довбня С.Б., доктор економічних наук, професор (Дніпропетровськ, Україна);
Dimitar Kanev, Doctor of Economic Sciences, Professor of Economics (Varna, Bulgaria);
Dr. Jerald L. Feinstein, DeVry University - Engineering Dean (Denver, Colorado, USA);
Константин Савов Калинков, доктор економіки, професор (Варна, Болгарія);
Крамаренко Г.О., доктор економічних наук, професор (Дніпропетровськ, Україна);
Маюров Н.П., д.ю.н., профессор, заслуженный юрист РФ, почетный сотрудник МВД России, зав. кафедрой государственного и административного права Межрегионального института экономики и права при МПА ЕврАзЭС (г. Санкт-Петербург, Россия);
Мних М.В., доктор економічних наук, професор (Київ, Україна);
Окулич-Казарин В.П., доктор педагогических наук, профессор Академии Яна Длугоша в Ченстохове (Польша), MBA (NY), эксперт в мотивации персонала;
Павлов К.В., доктор економічних наук, професор (Іжевськ, Російська Федерація);
Dr. Parikshat Singh Manhas, Ph.D, Professor (Jammu & Kashmir, India);
Паршина О.А., доктор економічних наук, професор (Дніпропетровськ, Україна);
Пелих С.О., доктор економічних наук, професор (Мінськ, Республіка Беларусь);
Плаксієнко В.Я., доктор економічних наук, професор (Полтава, Україна);
Пліскановський С.Т., доктор технічних наук, професор (Дніпропетровськ, Україна);
Пуцько Б.М., доктор економічних наук, професор (Львів, Україна);
Ruta Šneidere, PhD., Docent (Rīga, Latvia);
Nada Vignjević-Djordjević, Doctor of Economic Sciences, As. Professor (Novi Pazar, Serbia);
Yoshii Masahiko, Doctor of Economic Sciences, Professor of Economics, Graduate School of Economics, Kobe University (Japan);
Хайдаров Н. Х., доктор економічних наук, професор (Республіка Узбекистан);
Шаталова Н.І., доктор соціологічних наук, професор (Єкатеринбург, Російська Федерація);
Дробязко С.І., кандидат екон. наук, доцент, професор РАЕ (Дніпропетровськ, Україна);
Карпенко Л.М., кандидат економічних наук, доцент (Одеса, Україна);
Лисенко Д.В., кандидат економічних наук, доцент (Москва, Російська Федерація);
Тропиніна І.Г., заступник директора з наукової роботи Красноярського інституту економіки Санкт-Петербурзької академії управління і економіки (Російська Федерація);
Фадєєва Ю.В., кандидат економічних наук (Тула, Російська Федерація);
Шевченко В.М., кандидат наук з державного управління (Дніпропетровськ, Україна)

Матеріали публікуються українською, російською та англійською мовами.

Статті проходять відбір, зовнішнє та внутрішнє рецензування.

Відповідальність за зміст статей та якість перекладу інформації на англійську мову несуть автори публікацій.

Всі права захищені.

*Повний або частковий передрук і переклад дозволено лише за згодою автора і редакції.
При передрукуванні посилання на «Економіка і Фінанси» обов'язкове.*

© «Економіка і фінанси», 2016

ЗМІСТ

Горошанська О.О., Носач Н.М.
АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УПРАВЛІННЯ РЕАЛІЗАЦІЮ ТОВАРІВ.....4

Єфремова Н.Ф., Чічкань О.І., Галаганов В.О.
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА І ПРОБЛЕМИ
НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ
СУСПІЛЬСТВІ.....13

Кашчена Н.Б., Порсюрова І.П.
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЯМИ З ЦІННИМИ
ПАПЕРАМИ.....23

Стоян Коев.
УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОМЯНАТА КАТО
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ФИРМЕНО
РАЗВИТИЕ.....33

Пунько Б.М.
РЕГУЛЮВАННЯ «МІЖНАРОДНОГО
ТУРИЗМУ» ЯК ЕФЕКТИВНОГО БІЗНЕСУ У
СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ.....42

CONTENTS

Goroshanskaya E.A., Nosach N.M.
ANALYTICAL SUPPORT MANAGING OF
COMMODITY SALES.....4

Efremova N.F., Chichkan` O.I., Galaganov V.O.
SOCIAL POLICY AND INEQUALITY
PROBLEMS IN UKRAINIAN SOCIETY....13

Kaschena N., Porsiuropa I.
ACCOUNTING AND ANALYTICAL
MAINTENANCE FOR THE MANAGEMENT
OF TRANSACTIONS WITH VALUABLE
SECURITIES.....23

Stoyan Koev.
MANAGEMENT OF CHANGE AS AN
OPPORTUNITY FOR DEVELOPMENT
COMPANY.....33

Punko B.M.
REGULATION OF «INTERNATIONAL
TOURISM» HOW EFFECTIVE BUSINESS
IN FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY.....42

УДК 658.811

JEL Classification: O120

Горошанська О.О.,

кандидат економічних наук, доцент,

Носач Н.М.

аспірант,

Харківський державний університет харчування та торгівлі

Горошанская Е.А.,

кандидат экономических наук, доцент,

Носач Н.М.

аспирант,

Харковский государственный университет питания и торговли

Goroshanskaya E.A.,

kandidat of economics, associate professor,

Nosach N.M.

graduate student,

Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РЕАЛІЗАЦІЄЮ ТОВАРІВ

АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ РЕАЛИЗАЦИЕЙ ТОВАРОВ

ANALYTICAL SUPPORT MANAGING OF COMMODITY SALES

Розглянуто сутність аналітичного забезпечення та його місце в системі управління реалізацією товарів в підприємствах торгівлі. Обґрунтовано вимоги до побудови якісної системи аналітичного забезпечення управління реалізацією товарів. Розроблено структурно-логічну модель методики аналізу виручки від реалізації товарів в підприємствах торгівлі. Запропоновано моделі детермінованого факторного аналізу виручки від реалізації товарів, які дозволяють виявити резерви її збільшення та розробити оптимальні стратегічні та тактичні управлінські рішення.

Ключові слова: виручка від реалізації товарів, аналітичне забезпечення управління, організація та методика аналізу.

Рассмотрена сущность аналитического обеспечения и его место в системе управления реализацией товаров в предприятиях торговли. Обоснованы требования к построению качественной системы аналитического обеспечения управления реализацией товаров. Разработана структурно-логическая модель методики анализа выручки от реализации товаров в предприятиях торговли. Предложены модели детерминированного факторного анализа выручки от реализации товаров, позволяющие выявить резервы ее увеличения и разработать оптимальные стратегические и тактические управленческие решения.

Ключевые слова: выручка от реализации товаров, аналитическое обеспечение управления, организация и методика анализа.

The essence of analytical support and its place in a management system by commodity sales in trade enterprises is considered. Requirements to creation of high-quality system of analytical support managing of commodity sales are proved. The structural and logical model of methods of analysis of commodity turnover in trade enterprises is developed. The models of deterministic factor

analysis of commodity sales were suggested, which use will allow to reveal allowances of its increase and to develop optimal strategic and tactical management decisions.

Keywords: *commodity turnover, analytical support managing, organization and methods of analysis.*

Постановка проблеми. В умовах зростаючої конкуренції, підвищення вимог споживачів до якості, широти асортименту товарів та післяпродажного обслуговування багатьом підприємствам торгівлі все важче утримати свої позиції на ринку. Підвищується рівень комерційного ризику бути витиснутими конкурентами. Для забезпечення конкурентоздатності своєї позиції підприємству необхідно досліджувати ринок товарів, визначати власні можливості і перспективи розвитку. Розв'язання цих завдань потребує ефективного управління підприємством у цілому, і реалізацією товарів зокрема.

Якість і оперативність прийнятих управлінських рішень залежить не лише від компетентності управлінського персоналу, а й від якості аналітичного забезпечення управління підприємством торгівлі. Саме аналітичне забезпечення управлінської діяльності сприяє виявленню вузьких місць та прихованих резервів зростання обсягу виручки від реалізації товарів та прибутку підприємства, дозволяє ефективно контролювати ризики господарської діяльності. З огляду на це зростає науковий і практичний інтерес до формування відповідного аналітичного забезпечення управління, спроможного на підставі сучасного методичного інструментарію і технологій аналітичної обробки нормативно-планової, облікової та позаоблікової інформації забезпечити розроблення комплексу заходів, спрямованих на збільшення обсягів діяльності підприємств торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в дослідження проблем обліково-аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю суб'єктів господарювання внесли науковці: Бутинець Ф.Ф., Гудзинський О.Д., Дем'яненко М.Я., Кірейцев Г.Г., Кащена Н.Б., Маслова І.А., Пилипенко А.А., Палий В.Ф., Пархоменко О.В., Пахомова Т.М., Попова Л.В., Пушкар М.С., Саблук П.Т., Соколов Я.В., Сопко В.В. та ін. Теоретичні, методичні та організаційні проблеми економічного аналізу як окремої складової обліково-аналітичного забезпечення управління досліджені в наукових працях Баканова М.І., Кравченка Л.І., Мних Е.В., Пилипенка А.А., Савицької Г.В., Стражева В.І., Тарасенка Н.В., Чернелевського Л.М., Пуцентейла П.Р., Гуменюк О.О. та ін. Однак деякі питання, пов'язані з особливостями аналітичного забезпечення управління реалізацією товарів в підприємствах торгівлі, потребують більш детального дослідження.

Метою статті є розробка практичних рекомендацій до побудови аналітичного забезпечення управління реалізацією товарів в підприємствах торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішність ведення бізнесу зумовлена здатністю керівництва підприємства приймати оптимальні рішення значною мірою залежать від наявності дієвого аналітичного забезпечення управління всіма процесами на підприємстві, і зокрема процесом реалізації товарів.

Аналітичне забезпечення управління підприємством є складовою обліково-аналітичного забезпечення, під яким, на думку Юзва Р.П., слід розуміти «сукупність облікових і аналітичних процесів, об'єднаних у обліково-аналітичну систему та спрямованих на задоволення інформаційних потреб користувачів шляхом перетворення первинної інформації в узагальнюючу згідно з визначеними цілями, а також нормативно-правовим, методичним, організаційним, програмним, математичним, технічним та ергономічним забезпеченнями» [8, с.6].

Як слушно зазначає Пуцентейло П.Р., аналітичне забезпечення є окремою системою, заснованою на інформації, котра отримана шляхом проведення економічного аналізу даних для визначення результатів управління і побудови прогнозних значень господарської діяльності [6, с. 169]. Аналітичне забезпечення є безперервним процесом підтримки управлінських рішень за допомогою певних організаційно-технологічних процедур, інформаційних систем та рівня кваліфікації фахівців обліково-аналітичного апарату [7, с. 195]. Слово «забезпечення» у даному терміні означає виконання процесу постачання аналітичної інформації в систему управління. Це поняття має включати комплекс дій з підготовки аналітичної інформації.

Аналітичне забезпечення управління реалізацією товарів як складова загальної системи аналітичного забезпечення управління підприємством, на наш погляд, формує оперативну та обґрунтовану аналітичну інформацію про причини зміни та перспективи розвитку обсягу товарообороту, забезпечує контроль за виконанням прийнятих управлінських рішень.

Метою аналітичного забезпечення управління реалізацією товарів є створення інформаційного підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, виявлення ступеня їх реалізації.

З огляду на специфіку аналітичного забезпечення управління реалізацією товарів, в якості його ключових завдань можна відзначити наступні:

- 1) збір, систематизація та накопичення інформації стосовно зовнішнього і внутрішнього середовища діяльності бізнес-суб'єктів;
- 2) формування та використання сукупності методів аналітичної обробки зібраної інформації;
- 3) організаційно-технічна та методична підтримка процесу управління реалізацією товарів;
- 4) розробка сценаріїв і прогнозів поведінки чинників впливу на обсяг реалізації товарів;
- 5) виявлення внутрішніх резервів збільшення обсягу реалізації товарів;
- 6) сприяння прийняттю обґрунтованих управлінських рішень у сфері управління реалізацією товарів.

Якість аналітичного забезпечення управління реалізацією товарів залежить від якості організації аналізу, його методичного та технічного забезпечення.

Аналіз літературних джерел з організації аналітичного процесу на підприємствах [2; 4; 5; 8] дозволив виявити різні погляди на процес організації

аналізу. Ми підтримуємо думку Гоголь Т.А, яка вважає, що організація аналізу на підприємстві повинна включати три основні етапи:

- підготовчий (або плановий) етап – визначення окремих елементів підсистеми аналітичного забезпечення (об'єкти, суб'єкти та види аналізу) та встановлення їх зв'язків в рамках інформаційного забезпечення системи управління.

- основний (практичний) етап – практична реалізація обраної моделі та взаємозв'язків вибраних елементів аналітичного забезпечення системи управління;

- заключний етап – контроль і оцінка практичного впровадження запланованих структурних елементів, оцінка їх взаємозв'язку та взаємоузгодженості, а також напрями проведення необхідних коригуючих дій для досягнення максимального ефекту від аналітичної інформації та прийняття найбільш раціональних інформаційно обґрунтованих управлінських рішень в системі управління підприємства [2, с. 218-219].

Вважаємо, що при виборі видів економічного аналізу для формування ефективного аналітичного забезпечення управління реалізацією товарів слід враховувати особливості об'єкту управління – обсягу виручки від реалізації товарів. Із загального переліку класифікаційних ознак видів аналізу, які зустрічаються в економічній літературі, пропонується обрати наступні:

- 1) за ознакою часу – перспективний, ретроспективний, оперативний;
- 2) за методикою дослідження об'єктів – порівняльний, факторний, діагностичний, маржинальний;
- 3) за просторовою ознакою – внутрішньогосподарський, міжгосподарський (регіональний), галузевий.

Для обробка і дослідження економічної інформації щодо обсягу та структури виручки від реалізації товарів, ритмічності та рівномірності її надходження використовуються як загальнонаукові, так і конкретно-наукові методи аналізу. Комплекс цих методів представляє аналітичний інструментарій, доцільність і послідовність застосування якого в процесі підготовки аналітичної інформації для управління має відповідати цілям, завданням і напрямам аналізу, а також забезпечувати реалізацію функцій підсистеми аналізу в системі управління конкретного підприємства торгівлі, їх адаптацію до запитів осіб, що приймають управлінські рішення [9, с. 123]. Найбільш поширеними методами, що застосовуються для проведення аналітичних процедур, є:

- традиційні методи аналізу, які визначають як базові, без яких аналітичні дослідження практично неможливі. До цієї групи відносяться: порівняння, метод відносних і середніх величин, групування, графічний і табличний методи подання даних;

- методи факторного аналізу, що дозволяють визначити вплив чинників на зміну обсягу виручки від реалізації товарів та встановити ступінь їх залежності. Ця група об'єднує традиційні методи факторного аналізу (метод ланцюгових підстановок, метод абсолютних різниць, інтегральний метод та ін.) та економіко-математичні методи (кореляційно-регресійний аналіз, математичне програмування, матричні методи і моделі та ін.);

– евристичні методи аналізу побудовані на використанні професійного досвіду та інтуїції спеціалістів аналітичного підрозділу та управлінських працівників в цілому під час розв’язання аналітичних задач.

Рис. 1. Структурно-логічна модель методики аналізу виручки від реалізації товарів в підприємствах торгівлі (Джерело: розроблено автором)

Сукупність методів аналізу, які використовуються в рамках визначеної методики аналізу, формують методичну складову аналітичного забезпечення

управління реалізацією товарів в підприємствах торгівлі. При цьому під методикою аналізу пропонується розуміти певну послідовність застосування методів і способів обробки аналітичної інформації, які відповідають цілям аналізу, підпорядкованим потребам управління.

У зв'язку з тим, що метою аналізу виручки від реалізації товарів в підприємствах торгівлі, на наш погляд, є об'єктивна оцінка, встановлення причин зміни, пошук резервів збільшення обсягу та розробка заходів з їх практичної реалізації, напрями аналітичних досліджень можуть бути зведені до наступного:

1. Вивчення виконання плану і динаміки виручки від реалізації товарів, її ритмічності та рівномірності.

2. Кількісний вимір впливу чинників на виконання плану і динаміку виручки від реалізації товарів.

3. Виявлення шляхів, можливостей і резервів збільшення обсягу виручки від реалізації товарів, підвищення якості обслуговування покупців.

4. Розробка оптимальних стратегічних і тактичних управлінських рішень щодо розвитку виручки від реалізації товарів підприємства.

Кожен з напрямів аналізу реалізації товарів передбачає вирішення певних аналітичних задач, і використання відповідної системи показників та методів їх аналітичної обробки, як узагальнені на рис. 1.

При дослідженні складу та структури обсягу виручки від реалізації товарів пропонується враховувати його розподіл за товарними групами, формами продажу, періодами часу, структурними підрозділами.

Вивчити рівномірність розвитку реалізації товарів дозволить графічний метод (будуються лінійні та нелінійні графіки), а також коефіцієнт рівномірності, для розрахунку якого використовуються метод «заліку» або показники варіації.

Обсяг, структуру та перспективи розвитку виручки від реалізації товарів конкретного підприємства визначає певна сукупність чинників його зовнішнього та внутрішнього середовища. В більшості випадків торговельне підприємство не має змоги суттєво впливати на чинники його зовнішнього середовища (обсяг та структура споживчого ринку, стан конкуренції на даному регіональному товарному ринку, доходи населення та рівень оплати праці, загальна макроекономічна ситуація в країні). Проте знання дії чинників цією групи є необхідною умовою розробки ефективної товарної стратегії підприємства.

Серед чинників внутрішнього середовища підприємства можна виділити чинники, розмір впливу яких за зміну обсягу виручки від реалізації товарів визначається за допомогою методів детермінованого та стохастичного факторного аналізу на підставі побудованих моделей, а також чинники (загальна стратегія діяльності підприємства на споживчому ринку, спеціалізація (товарний профіль) підприємства, місцезнаходження, цінова та маркетингова політика), вплив яких не можна оцінити з використанням даних методів. В якості первинних моделей детермінованого факторного аналізу обсягу виручки від реалізації товарів виступає алгоритм розрахунку даного показника.

Детерміновані факторні моделі залежності виручки від реалізації товарів

№ з/п	Фактор	Модель залежності	Умовні позначення
1	Першого рівня		
1.1	Залишки товарів на початок періоду	$TO = Z_{\Pi} + H - B - Z_K$	Z_{Π} – залишки товарів на початок періоду; H – надходження товарів; Z_K – залишки товарів на кінець періоду; B – інше вибуття товарів.
1.2	Надходження товарів		
1.3	Інше вибуття товарів		
1.4	Залишки товарів на кінець періоду		
1.5	Середні товарні запаси	$TO = \overline{TЗ} \times Ш$	$\overline{TЗ}$ – середні товарні запаси, тис. грн.; $Ш$ – швидкість обороту запасів, об.
1.6	Швидкість обороту запасів		
1.7	Чисельність персоналу	$TO = \overline{Ч} \times ПП$	$\overline{Ч}$ – середньооблікова чисельність, чол.; $ПП$ – продуктивність праці, тис. грн./чол.
1.8	Продуктивність праці		
1.9	Основні засоби	$TO = \overline{ОЗ} \times ФВ$	$\overline{ОЗ}$ – середня вартість основних засобів, тис. грн.; $ФВ$ – віддача основних засобів, грн.
1.10	Віддача основних засобів		
1.11	Торгова площа	$TO = S \times ТОМ$	S – торгова площа, м ² ; $ТОМ$ – товарооборот на 1 м ² , тис. грн./м ²
1.12	Товарооборот на 1 м ²		
2	Другого рівня		
2.1	Структура товарних запасів	$TO = \overline{TЗ} \times \sum(dTЗ_i \times Ш_i)$	$dTЗ_i$ – питома вага окремих видів товарних запасів, коеф; $Ш_i$ – швидкість обороту окремих видів товарних запасів, об.
2.2	Швидкість обороту окремих видів товарних запасів		
2.3	Структура персоналу підприємства	$TO = \overline{Ч} \times dЧ^{on} \times ПП^{on}$	$dЧ^{on}$ – питома вага торгово-оперативних працівників, коеф; $ПП^{on}$ – продуктивність праці торгово-оперативних працівників, тис. грн./чол.
2.4	Продуктивність праці торгово-оперативних працівників		
2.7	Структура основних засобів	$TO = \overline{ОЗ} \times dOЗa \times ФB^a$	$dOЗa$ – питома вага активної частини основних засобів, коеф; $ФB^a$ – віддача активної частини основних засобів, грн.
2.8	Віддача активної частини основних засобів		
2.7	Структура основних засобів	$TO = \overline{ОЗ} \times dOЗa \times ФB^a$	$dOЗa$ – питома вага активної частини основних засобів, коеф; $ФB^a$ – віддача активної частини основних засобів, грн.
2.8	Капіталовіддача активної частини основних засобів		
3	Третього рівня		
3.1	Тривалість робочого дня	$TO = \overline{Ч} \times Д \times Г \times ГПП$	$Г$ – тривалість робочого дня, год. $ГПП$ – середньогодинна продуктивність праці, тис. грн./чол.
3.2	Середньогодинна продуктивність праці		

Застосування методів моделювання до початкових факторних моделей дозволяє отримати факторні залежності показника виручки від реалізації

товарів від чинників другого та третього рівнів (таблиця 1). Результати факторного аналізу є основою пошуку резервів збільшення обсягу виручки від реалізації товарів та розробки оптимальних стратегічних і тактичних управлінських рішень.

Поряд із методичною складовою аналітичного забезпечення управління реалізацією товарів важливу роль відіграє і його технічний супровід, який містить засоби комп'ютерної техніки та програмне забезпечення. Дослідження показали, що комп'ютеризація аналізу виручки від реалізації товарів може здійснюватись за допомогою як спеціалізованих статистичних та аналітичних пакетів („STATISTICA”, „SPSS Statistics”, „STATGRAPHICS”, „STADIA” та ін.), так і електронних таблиць Microsoft Office Excel. Так, програмний продукт “Statistica” компанії “StatSoft” надає можливість «проводити аналіз за такими напрямками: одновимірний та багатовимірний дисперсійний аналіз; лінійний аналіз; нелінійне оцінювання; кластерний аналіз; одновимірний і багатовимірний аналіз відповідностей; лінійний дискримінантний аналіз; факторний аналіз тощо» [1, с. 22].

Широке використання електронних таблиць *Microsoft Office Excel* пов'язано з їх можливостями проводити обробку даних на основі математичних та статистичних формул, а також за допомогою надбудови «Пакет аналізу». Для більш ефективної роботи з електронними таблицями *MS Excel* для реалізації аналітичних процедур у редакторі можна використовувати мову програмування *Visual Basic for Applications*, яка дозволяє легко та швидко створювати різноманітні додатки, не маючи спеціальних знань у сфері програмування.

Висновки. Таким чином, успішне ведення бізнесу є неможливим без створення дієвого аналітичного забезпечення управління реалізацією товарів, яке є складовою загальної системи аналітичного забезпечення управління підприємством, що формує оперативну та обґрунтовану аналітичну інформацію про причини зміни та перспективи розвитку обсягу товарообороту, забезпечує контроль за виконанням прийнятих управлінських рішень. Якість аналітичного забезпечення управління реалізацією товарів визначається рівнем організації аналізу, його методичним та технічним забезпеченням.

Бібліографічні посилання:

1. Гаркуша Н.М. Сучасні інформаційні системи аналізу діяльності підприємств / Н.М. Гаркуша, О.О. Горошанська, О.В. Цуканова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2012. – Вип. 2. – С. 18-23.
2. Гоголь Т.А. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу : монографія / Т.А. Гоголь. – Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2014. – 384 с.
3. Гуменюк О.О. Функціонування аналітичного забезпечення діяльності підприємства / О.О. Гуменюк // Сталий розвиток економіки. – 2015. – № 3. – С. 212-216
4. Кащена Н.Б. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління оборотними активами підприємства / Н.Б. Кащена, О.О. Горошанська // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг / відпов. ред. О.І. Черевко. - Харків: ХДУХТ, 2015. – Вип. 2(22). – С. 27-39.
5. Оліярник, Т. Ю. Організація економічного аналізу діяльності підприємств готельного бізнесу / Т.Ю. Оліярник // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. –

- Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 20. – С. 257-262.
6. Пуцентейло П.Р. Аналітичне забезпечення діяльності підприємства / П.Р. Пуцентейло // Сталій розвиток економіки. – 2015. – № 1. – С. 168-174.
  7. Пуцентейло П.Р. Особливості функціонування аналітичного забезпечення підприємств / П. Р. Пуцентейло // Інноваційна економіка. – 2015. – № 1. – С. 194-198.
  8. Юзва Р.П. Обліково-аналітичне забезпечення управління діяльністю підприємств спиртової промисловості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук спец.: 08.00.09 / Р.П. Юзва; Тернопільський національний економічний університет. – 2011. – 20 с.
  9. Янчева Л. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління капіталом підприємств торгівлі: теорія та практика: монографія / Л.М. Янчева, Н.Б. Кашчена, Г.Л. Чміль. – Харків: ХДУХТ, 2016. – 323 с.

List of references:

1. Harkusha, N.M. Suchasni informatsiyeni systemy analizu diyal'nosti pidpryyemstv / N.M. Harkusha, O.O. Horoshans'ka, O.V. Tsukanova // Ekonomichna stratehiya i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh. – 2012. – Vyp. 2. – P. 18-23.
2. Hohol', T.A. Oblikovo-analitychne zabezpechennya upravlinnya pidpryyemstv maloho biznesu : monohrafiya / T.A. Hohol'. – Chernihiv : Vydavets' Lozovyy V.M., 2014. – 384 p.
3. Humenyuk, O.O. Funktsionuvannya analitychnoho zabezpechennya diyal'nosti pidpryyemstva / O.O. Humenyuk // Stalyy rozvytok ekonomiky. – 2015. – № 3. – P. 212-216
4. Kashchena, N.B. Informatsiyno-analitychne zabezpechennya upravlinnya oborotnymy aktyvamy pidpryyemstva / N.B. Kashchena, O.O. Horoshans'ka // Ekonomichna stratehiya i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh / vidpov. red. O.I. Cherevko. - Kharkiv: KhDUKht, 2015. – Vyp. 2(22). – P. 27-39.
5. Oliyarnyk, T. Yu. Orhanizatsiya ekonomichnoho analizu diyal'nosti pidpryyemstv hotel'noho biznesu / T.Yu. Oliyarnyk // Ekonomichnyy analiz : zb. nauk. prats' / Ternopil's'kyy natsional'nyy ekonomichnyy universytet; redkol. : V. A. Deriy (holov. red.) ta in. – Ternopil' : Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu “Економічна думка”, 2015. – Том 20. – P. 257-262.
6. Putsenteylo, P.R. Analitychne zabezpechennya diyal'nosti pidpryyemstva / P.R. Putsenteylo // Stalyy rozvytok ekonomiky. – 2015. – № 1. – P. 168-174.
7. Putsenteylo, P.R. Osoblyvosti funktsionuvannya analitychnoho zabezpechennya pidpryyemstv / P. R. Putsenteylo // Innovatsiyna ekonomika. – 2015. – № 1. – P. 194-198.
8. Yuzva, R.P. Oblikovo-analitychne zabezpechennya upravlinnya diyal'nisty pidpryyemstv spyrtovoyi promyslovosti: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk spets.: 08.00.09 / R.P. Yuzva; Ternopil's'kyy natsional'nyy ekonomichnyy universytet. – 2011. – 20 p.
2. Yancheva, L.M. Oblikovo-analitychne zabezpechennya upravlinnya kapitalom pidpryyemstv torhivli: teoriya ta praktyka: monohrafiya / L.M. Yancheva, N.B. Kashchena, H.L. Chmil'. – Kharkiv: KhDUKht, 2016. – 323 p.

УДК 338

JEL Classification: A13

Єфремова Н.Ф.,

кандидат економічних наук, доцент,

Чічкань О.І.,

кандидат економічних наук, доцент,

Галаганов В.О.

студент,

Дніпровський державний технічний університет

Ефремова Н.Ф.,

кандидат экономических наук, доцент,

Чичкань А.И.,

кандидат экономических наук, доцент,

Галаганов В.О.

студент

Днепровский государственный технический университет

Efremova N.F.,

PhD, candidate of economics

Chichkan` O.I.,

PhD, candidate of economics

Galaganov V.O.

student

Dnipro State Technical University

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА І ПРОБЛЕМИ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА И ПРОБЛЕМЫ НЕРАВЕНСТВА В УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ

SOCIAL POLICY AND INEQUALITY PROBLEMS IN UKRAINIAN SOCIETY

У статті визначено зміст й цільове спрямування соціальної політики як політики економічного порядку. Розглянуто основні форми прояву нерівності в українському суспільстві та негативні наслідки її існування.

Ключові слова: соціальна політика, соціальна справедливість, нерівність, заробітна плата, доходи, перерозподіл доходів.

В статье определено содержание и целевое направление социальной политики как политики экономического порядка. Рассмотрены основные формы проявления неравенства в украинском обществе и негативные последствия его существования.

Ключевые слова: социальная политика, социальная справедливость, неравенство, заработная плата, доходы, перераспределение доходов.

The article defines contents and purposes of social policy as a policy of economic order. Considered main forms of inequality in Ukrainian society and negative consequences of its existence.

Keywords: social policy, social justice, inequality, wages, income, redistribution of income.

Постановка проблеми. Проблеми, з якими стикається Україна у теперішній час, беруть свій початок у площині вибору вектора розвитку

економіки і суспільства. У питаннях соціально-економічного розвитку Україна не наближається, а навпаки, віддаляється від європейських країн. Сьогодні країні потрібна соціальна переорієнтація економічної політики на таку, яка б забезпечила побудову соціально-орієнтованої ринкової економіки. Останнє можливо лише за наявності принципово нових підходів до побудови соціальної політики – політики економічного порядку.

Аналіз останніх досліджень. Соціальна політика, її можливості щодо забезпечення соціальної справедливості, розв'язання проблем нерівності й бідності у нашому суспільстві є надзвичайно актуальними у теперішній час. Тому ці питання знаходяться в центрі уваги багатьох відомих вітчизняних науковців: О. Балакіревої, В. Геєця, А. Ганчинського, Г. Ковальчук, Е. Лібанової, О. Лондар, О. Москаленко, Н. Притуляка, О. Полозенко та інших. Тим не менш, на часі розробка нових підходів щодо спрямованості соціальної політики, її можливостей подолати негативні явища в системі соціальних відносин.

Постановка завдання. Обґрунтування необхідності нових підходів щодо формування соціальної політики як політики економічного порядку, спрямованої на подолання соціальної нерівності в українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах трансформації економіки у ринкову одним із найважливіших напрямків діяльності держави є соціальна політика. Вона повинна бути спрямована на створення умов для реалізації соціальних інтересів усіх верств населення, відносин суспільства й особистості. Соціальна політика стосується усіх сторін життєдіяльності людини: праці та побуту, здоров'я й освіти, культури і відпочинку, соціального захисту тощо. Виходячи з цього, її треба розглядати як систему управлінських, організаційних, регулятивних, саморегулятивних заходів, дій, принципів й засад, спрямованих на забезпечення оптимального рівня та якості життя, соціального захисту малозабезпечених верств населення, їх соціальної безпеки в суспільстві [17, с.357].

Соціальна політика будь-якої держави передбачає визначення глибинних тенденцій розвитку в усіх сферах соціально-політичного життя, що обумовлює процес розвитку соціального буття та соціальної безпеки людини й цілеспрямований вплив на них суб'єктів регулятивної діяльності. Політика такого типу має створювати необхідний економічний механізм для розв'язання суперечностей як об'єктивного так і суб'єктивного характеру в економіці, політиці, соціальних, духовних відносинах суспільства, міжособистісних, соціальних зв'язках людей, тих чи інших аспектах і тенденціях розвитку та функціонування, що впливають на соціальне буття, соціальне самопочуття та безпеку людини [12, с.357]. Крім того, соціальна політика, яку формує та чи інша держава обов'язково повинна враховувати специфіку національного, культурного й духовного життя населення своєї країни.

Соціальна політика займає пріоритетне місце у соціальній ринковій економіці і виявляє кінцеві цілі й результативність соціальної ринкової економіки. З одного боку ефективна соціальна політика являє собою одну з основних цілей соціальної ринкової економіки, а з іншого – вона є фактором,

оскільки зростання добробуту, рівня життя сприяє підвищенню її результативності [19, с.365].

Ефективна соціальна політика сприяє становленню й розвитку в суспільстві стабільних соціальних відносин, які не тільки забезпечують сприятливі умови для життєдіяльності людини, а й стимулюють її соціальну активність [18, с.26].

Оскільки сьогодні задачі, які повинна розв'язувати соціальна політика в нашій країні, надзвичайно важливі й актуальні, вони можуть бути, поряд із іншими, фактором суспільного мислення, категоріями економічного порядку.

Відомий німецький економіст В. Ойкен наголошував, що соціальну політику не можна розглядати як безкоштовний додаток до всієї іншої економічної політики. Вона повинна бути, перш за все, політикою економічного порядку. Незалежно від того, чи йдеться про грошову, кредитну, валютну або картельну політику, про стан робітника на ринку праці, на підприємстві чи про його сімейні справи, обов'язково існує інтердепенденція економічної політики, що постійно стосується інтересів робітників. Немає нічого, що не було б важливим у соціальному плані. Немає ніяких заходів економічної політики, які б одночасно, хоч прямо або опосередковано не тягнули за собою соціальних наслідків, та не мали б соціального значення. Правильно зрозуміла соціальна політика має універсальний характер. Вона ідентична політиці економічного порядку, або політиці економічного конституювання [13, с.404].

Ми повністю поділяємо позицію вітчизняних та зарубіжних вчених, які розглядають соціальну політику не як вимушену «надбудову» над комплексом економічних реформ, а як активну складову, що, багато в чому, визначає завершення перетворень [1, с.282].

Доведено, що продуктивність праці, яка має вирішальне значення для економічного зростання, залежить від знань, кваліфікації, мотивації та стану здоров'я робітників. Тому активна соціальна політика, яка спрямована на боротьбу з бідністю, удосконалення системи охорони здоров'я, освіти, на збереження людського капіталу та пристосування його до реалій ринкової економіки, сприяє й економічному зростанню, й соціальній справедливості, й політичній стабільності. Виходячи з цих позицій, треба зазначити, що в державному управлінні не можна виходити тільки з позицій економічної ефективності, а за основу прогресивної системи державного управління має братися соціальна оптимальність. Водночас важливим завданням є «побудова більш справедливого світу» [3, с.35].

Соціальна політика – це складова загальної політики, головним завданням якої є розробка та здійснення необхідних заходів щодо збереження і зміцнення суспільного та державного ладу. І за своїм змістом, і за механізмом реалізації соціальна політика має бути спрямована на надання громадянам країни рівних стартових можливостей – зрозумілих і справедливих. Тільки соціальна справедливість сприяє солідарності громадян у суспільстві, створює передумови для соціального консенсусу, взаємодії та гармонії у повсякденному житті [17, с.357].

Соціальна справедливість – це міра рівності (нерівності) життєвого становища людей, класів і соціальних груп, що об'єктивно зумовлюються рівнем матеріального та духовного розвитку суспільства і виявляється у матеріальних і духовних благах, які надходять в повне розпорядження людей. Тобто питання соціальної справедливості завжди пов'язане з розподілом матеріальних і нематеріальних благ [17, с.357].

О.М. Москаленко вважає, що справедливість у суспільстві полягає в тому, щоб, по-перше, через перерозподіл матеріальних благ забезпечити всім дорослим членам суспільства економічну незалежність (індивідуальну свободу) і право голосу, що є об'єктивною умовою паритету участі. Навпаки, нерівність і економічна залежність містять у собі економічний утиск. По-друге, інституціоналізовані культурно-ціннісні моделі повинні забезпечувати всім членам суспільства однакову повагу і рівність можливостей для здобуття соціальної поваги [12, с.83].

Що стосується України, то в нинішніх умовах, коли вона намагається у найближчі роки увійти до числа розвинутих країн світу, основним напрямом соціальної політики має стати курс на подолання необґрунтованої та несправедливої нерівності. Їх наявність, на думку академіка Е.М. Лібанової, стає основною перешкодою на шляху становлення демократичного суспільства і реальної інтеграції в європейську спільноту [9, с.9].

На жаль, за минулі роки незалежності питання існування нерівності не тільки не вирішується, а з кожним роком все більше загострюється. Реалії сьогодення: відсутність середнього класу (його частка не перевищує 10-15 % ані під час економічного зростання, ані під час економічного спаду, кризи і рецесії), концентрація чверті населення на межі існування і наявності дуже нечисельної, але багатшої частини суспільства, яка не тільки не приховує своїх статків, ай хизується ними. Ця дійсність ніяк не сприяє побудові в Україні сучасного суспільства європейського типу [9, с.9].

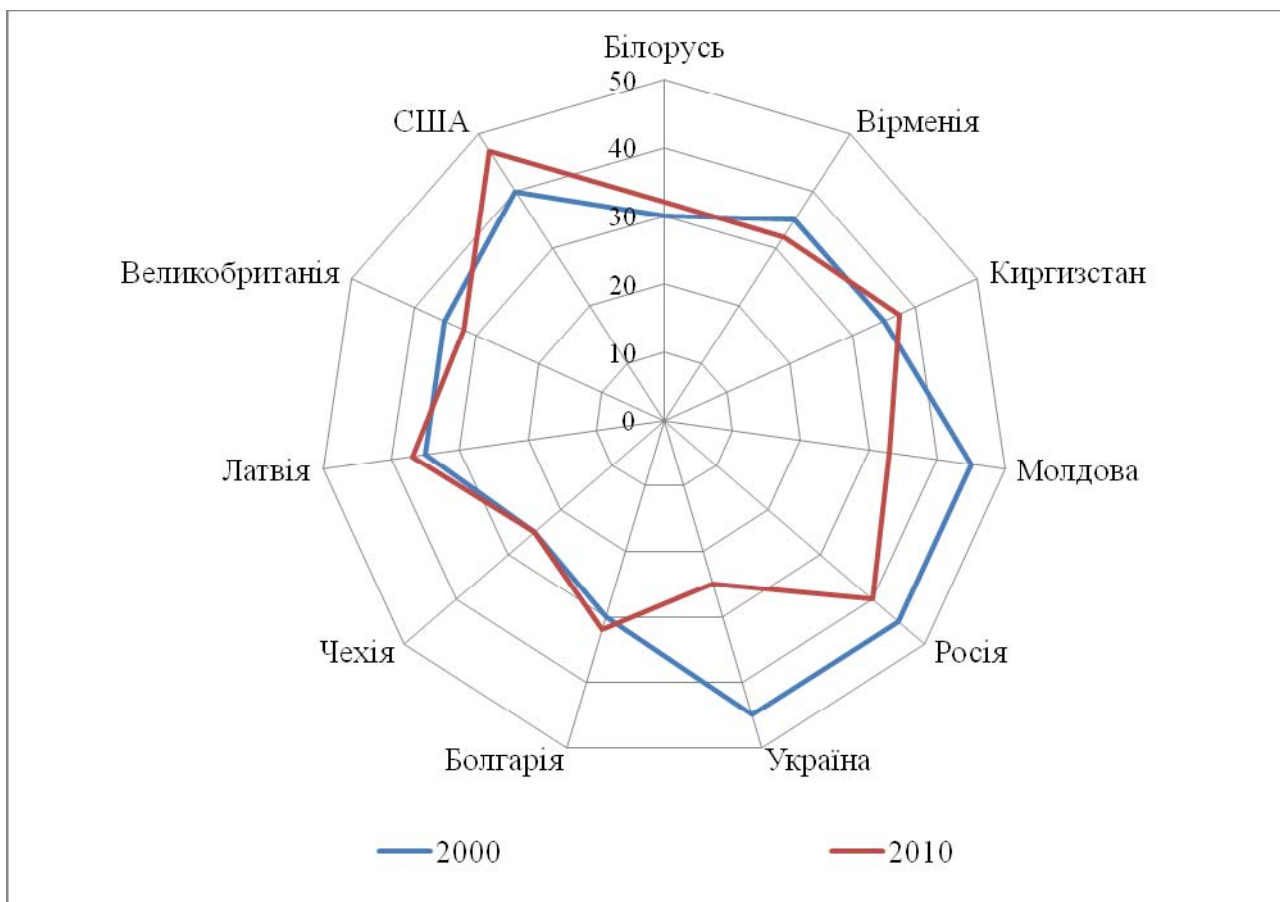
У нинішніх економічних умовах соціальну політику української влади необхідно спрямувати на піднесення добробуту бідних верств населення, частка яких з кожним роком зростає, на скорочення розбіжності між доходами бідних і багатих.

В Україні досі не ведеться офіційна статистика щодо майнового розшарування. Однак, за оцінками експертів Світового банку, розрив між доходами найбагатших і найбідніших верств населення в Україні становить близько 30 разів (рис. 1) [11, с.48].

За висновками журналу «Кореспондент», який публікує щорічний рейтинг найбагатших українців «золота сотня», на сьогодні концентрація капіталу в Україні відчутно перевищує показники сусідньої багатшої на газ і нафту Росії, відомої своїми мільярдерами. Так сукупні активи 100 найзаможніших українців становлять 61 % річного ВВП країни, тоді як сотня найбагатших росіян володіє лише третиною ВВП [15].

У класичній політичній економії вважається, що співвідношення доходів 20 % найбагатшої частини населення країни не повинно перевищувати доходи 20 % найбідніших громадян більш ніж у 10 разів. У США цей показник зараз

становить 9, у Швеції, котра давно втілює модель шведського соціалізму – 3,5, а в Україні як вже зазначалось – 30 [5].

Джерело: побудовано за даними Світового банку (<http://www.worldbank.org/>) та Університету ООН «Всесвітній інститут із дослідження економіки розвитку» (UNU-WIDER) (https://www.wider.unu.edu/research/en_GB/index).

Рис. 1. Значення коефіцієнта Джині для окремих країн світу та України у 2000 і 2010 рр., %

Майнове розшарування, за ствердженням як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, є потенційним рушієм нестабільності в суспільстві.

Що стосується сутності нерівності, то у соціальному значенні її можна визначати у вигляді умов, за якими люди мають неоднаковий доступ до суспільних благ, грошей, престижу та влади. Нерівність поділяє людей на соціальні верстви, групи, класи. До цих трьох основоположних факторів (гроші, влада, престиж) додаються ще такі, як репутація, привілеї, пов'язані з контролем над тими чи іншими ресурсами. У всіх суспільствах високо ціняться професії, які забезпечують владу та привілеї. Головне, на що слід звернути увагу, полягає в тому, що нерівність відноситься до тих явищ, які чинять «опір» змінам, воно консервативне за своєю природою. Нерівність, крім того, може стати політично загрозовою [13, с.157-158].

Цю істину, як нам здається, треба засвоїти і владі, і всьому українському суспільству.

Загальновідомо, що одним із індикаторів економічного розвитку й найважливішим показником добробуту населення є його реальні доходи, на підставі яких прогнозується загальний обсяг, структура і динаміка споживання населенням матеріальних благ і послуг, розмір і рівень диференціації доходів окремих соціальних груп.

Коли диференціація доходів у суспільстві є зависокою, то виникає бідність, яка створює загрозу для нормального процесу відтворення суспільства [17, с.370].

Найбільший вплив на нерівність населення за доходами справляє диференціація заробітної плати (максимум – 64,4 % в останньому передкризовому 2007 р., мінімум – 37,6 % у 1999-му році найглибшої економічної кризи за весь період існування незалежної Української держави, і 61,7 % – 2012 р.). Відповідні показники частки заробітної плати в доходах населення є такими: невинне зростання з 35,1 % у 1999 р. до 52,5 % у 2007-му, потім зниження до 49,2 % у 2010-му і подальше зростання до 52,3 % (тобто фактично до максимального рівня) у 2012 р. [9, с.10].

Стандарти оплати праці в Україні залишаються загально низькими. За абсолютним рівнем заробітної плати працівника Україна перебуває на одному з останніх місць у Європі, серед розвинутих країн. Середній українець отримує у 17,89 разів меншу заробітну плату ніж швейцарець, у 6,4 разів меншу ніж грек, у 3,28 разів – ніж поляк [6, с.76].

Ситуація, яка склалася в Україні з рівнем оплати праці, призвела до того, що вітчизняні науковці піднімають проблему бідності працюючого населення. Спираючись на відповідні «показові» статистичні дані, Т.Т. Ковальчук надає характеристику аномальній антисоціальної економічній політиці в Україні. На його переконання, упродовж усіх років державної незалежності бідність працюючого населення не зменшувалась, а наростала. Нині вже в країні сформовано передумови спадкоємного зубожіння. У структурі витрат на одиницю виробленої продукції заробітна плата з року в рік падала і нині дорівнює 8-9 %. У країнах ЄС, до стандартів якого Україна прагне долучитися, цей показник сягає 40-45 %. Якщо в цивілізованих країнах через заробітну плату відбувається оборот понад 60 % ВВП, то в Україні – менше 30 % ВВП [7, с.90].

Вражає й різниця щодо погодинної оплати праці в Україні та інших європейських країнах. У бюджеті 2016 р. було передбачено погодинну оплату праці на неприпустимо заниженому рівні – 8 грн. 35 коп., тобто 34 центи. В той же час погодинна оплата праці в країнах близького та далекого зарубіжжя (в євро) становить: в Болгарії – 3,7, Румунії – 4,4, Литві – 5,8, Латвії – 6, Греції – 5,6, Німеччині – 31, Франції – 34,9, Данії – 39,5, Бельгії – 49,4, Швеції – 41,9. В Україні погодинна оплата праці є на порядок меншою ніж у Болгарії, та майже в 13 разів – ніж у Румунії, промисловий та технічний потенціал яких значно поступався українському на момент проголошення ними державної незалежності [7, с.91].

Для України характерна орієнтація на модель економіки з дешевою робочою силою, що відбувається якщо не де-юре, то, безумовно, де-факто і є

надзвичайно шкідливою і навіть загрозливою для країни [10, с.63]. Негативними наслідками збереження в Україні такого низького рівня оплати праці та бідності працюючих є консервація екстенсивного типу функціонування вітчизняної економіки, відхід від курсу суспільного прогресу та формування ринкового середовища.

Певний інтерес являють соціологічні дослідження модуля «соціальна нерівність», які підтверджують надмірний розрив між доходами багатих і бідних в Україні та зростання соціально-економічної нерівності. За їх результатами тільки 17 % громадян України вважають свою заробітну плату достатньою, водночас 41 % переконані, що одержують менше, ніж заслуговують, а 37 % - що одержують набагато менше [11, с.47].

Занизька заробітна плата – це головний чинник, що спонукає молодь і людей середнього віку шукати кращої долі за межами України. У результаті впливу працездатного населення обмежується виключно закордонним попитом на українську робочу силу, а в умовах значного демографічного старіння населення практично в усіх розвинутих країнах він зберігатиметься високим і надалі [10, с.63].

В Україні панує недооцінювання висококваліфікованої праці. З цієї причини багато працездатних українців, передусім молодь, прагнуть виїхати закордон. Виявляється, що 70 % опитаних випускників ВНЗ думають про переїзд в інші країни. Враховуючи це негативне явище, Т.Т. Ковальчук наголошує, що тотальна еміграція молоді та професійної, ініціативної робочої сили працездатного віку зумовлює ситуацію, коли в країні залишається здебільшого деморалізована частина населення, яка перебуває у стані абсолютної бідності [7, с.93].

Є всі підстави стверджувати, що нам потрібно подолати, як найскоріше, проблему «неефективного працівника», чому сприяють штучне зниження вартості робочої сили, а також надієві мотиваційні інструменти збереження (і навіть посилення) психолого-поведінкових стереотипів пасивного ставлення до праці.

Тому держава повинна виступати ініціатором і взірцем сучасних стандартів оплати праці, виходячи з того, що рівень оплати праці – це мірило добробуту людей. Потребують негайного розв'язання проблеми, які сьогодні перешкоджають ефективній реалізації оплатою праці своєї основної функції – винагороди відповідно до складності та соціальної значущості тієї чи іншої діяльності. Неспроможність вирішити ці проблеми дедалі більше поглиблює економічні викривлення в системі оплати праці та загострюють соціальні складові деформації.

Нерівність в Україні виявляється і у надмірній нерівності перерозподілу доходів. Соціальна справедливість, про яку йдеться в Законі України «Про систему оподаткування», визначається як забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а також застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, які одержують високі та надвисокі доходи. З огляду на це соціальна справедливість

включає неоподатковуваний мінімум доходів і прогресивне оподаткування. У свою чергу прогресивне оподаткування повинно сприяти реалізації принципу соціальної справедливості шляхом застосування неоподаткованого мінімуму доходів, який в Україні є надто низьким, внаслідок чого він перетворюється на символічне явище, позбавлене будь-якого економічного змісту [16, с.206].

Як вважають вітчизняні науковці й експерти, в Україні у теперішній час надзвичайно актуальним є питання щодо впровадження прогресивної шкали оподаткування, згідної з якою заможні платять більший процент, ніж бідні. З цього приводу певний інтерес викликає порівняння українських показників із аналогічними у США. І в США, і в Україні модель економіки передбачає мінімальне втручання держави в соціально-економічні процеси. Їх аналіз свідчить про значно менше податкове регулювання нерівності в Україні. І в Україні, і в США внесок заможної частини платників податків перевищує внесок бідних. Але якщо в Україні багаті сплачують 63,7 % загальної суми податків з населення, то у США – 97,8 %, а бідні, відповідно, 36 і 2,3 %; найзаможніші 10 % платників податків в Україні забезпечують 20,2 % загальної суми надходження від населення, а у США – 70,5. Найразючіший контраст – за внеском 1 % найбільш заможних: в Україні він становить 4,4 % загальних надходжень, а у США – 36,7 % [10, с.76].

Така різниця обумовлена багатьма причинами, однак, як вважають фахівці, головними є значно поширена в Україні практика ухилення від сплати податків і відсутність прогресивної системи оподаткування. Тобто, необхідно змінювати діючу нині в Україні «плоску шкалу» оподаткування, яка абсолютно прийнятна для олігархічного капіталу. Відомий вчений Ж. Колодко, оцінюючи істинну роль плоскої системи оподаткування, стверджував: «Дехто з наших сусідів (йдеться про Україну), у кого економічне словоблуддя взяло гору над здоровим глуздом, вже встиг цю ідею реалізувати. Плоске оподаткування – це не настільки проста ідея, як про це говорять її прибічники (і водночас бенефіціари «настільки простецька»), яка обманює непристойно багато людей» [8, с.46-47].

Проте в соціально відповідальній державі багаті повинні сплачувати вищі податки, оскільки інакше неможливо привести до рівноваги соціальну систему [7, с.94].

Занизькі доходи, зокрема працюючого населення, зумовлюють нераціональну структуру споживання. Крім того, як занизькі доходи, так і вкрай критично низький рівень фінансування всієї вітчизняної соціальної сфери, зокрема, системи освіти й охорони здоров'я, призводить до того, що платити необхідно абсолютно за все. Тому можливості користуватись якісними послугами галузей соціальної сфери далеко нерівні, і, безперечно, залежать, в першу чергу, від статків кожної родини. Не тільки мінімальні, а й середні доходи не забезпечують більшості населення в нашій країні задовольнити на відповідному сучасному рівні і духовні, й інтелектуальні потреби.

Соціальна держава навіть за наявності проблем в економіці, навіть при запровадження помітних скорочень бюджетних видатків, не повинна допускати створення умов для тотального зубожіння населення. Європейські країни,

США, Японія вже давно зрозуміли, що соціальний консенсус забезпечує баланс інтересів різних верств суспільства, протистоїть економічній і соціальній кризі.

Висновки. Соціальна політика в умовах ринкових перетворень є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави. Її ефективність визначається тим, яким чином вона створює умови становлення й розвитку в суспільстві стабільних соціальних відносин, забезпечує можливості для життєдіяльності усіх членів суспільства, а головне, стимулює їх соціальну активність.

Такий підхід до визначення цільової спрямованості соціальної політики дає підстави стверджувати, що вона не може розглядатися як додаток до економічної політики. Вона має універсальний характер і є політикою економічного порядку.

У теперішній час нагальною проблемою, яку має розв'язати соціальна політика в Україні, є проблема реалізації принципу соціальної справедливості, подолання необгрунтованої нерівності та бідності.

Бібліографічні посилання:

1. Албегова И.М., Емцов Р.Г., Холопов А.В. Государственная экономическая политика / И.М. Албегова, Р.Г. Емцов, А.В. Холопов. – М.: «Дело и Сервис». – 1998. – 319 с.
2. Балакірева О., Ноур А. Вплив соціально-економічної нерівності на економічну поведінку населення України / О. Балакірева, А. Ноур. – Економіка України. – 2011. – №11. – С.60-68.
3. Босу К. По ту сторону невидимий руки: основания новой экономической политики / К. Босу (под ред. И. Нубарова). – М.: Изд-тво Института Гайдара. – 2014. – 438 с.
4. Бункина М.К., Семёнов А.М. Экономическая политика (учебное пособие) / М.К. Бункина, А.М. Семёнов. – М.: Дело и сервис. – 1999. – 333 с.
5. Зануда А. Майнова нерівність в Україні: гірше, ніж на «дикому Заході» / А. Зануда [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/>
6. Зв'ягільський Ю.Л. Рівень заробітної плати – індикатор ефективності економічних реформ / Ю.Л. Зв'ягільський. – К.: Економіка України. – 2013. – №9. – С. 73-84.
7. Ковальчук Т.Т. Бідність працюючого населення – драматична реальність українського сьогодення / Т.Т. Ковальчук. – Економіка України. – 2016. – № 5. – С. 90-97.
8. Колодко Г. Мир в движеніи / Г. Колодко. – М.: Магистр. – 2009. – 575 с.
9. Лібанова Е.М. Нерівність в українському суспільстві: витоки та сучасність / Е.М. Лібанова. – Економіка України. – 2014. – № 3. – С. 4-19.
10. Лібанова Е.М. Криза політики доходів / Е.М. Лібанова. – Економіка України. – 2016. – № 8. – С. 62-77.
11. Лондар С.Л., Козаренко Л.В. Рівень добробуту населення як складова розвитку людського потенціалу: можливості фінансового регулювання в Україні / С.Л. Лондар, Л.В. Козаренко. – Фінанси України. – 2013. – № 9. – С.45-49.
12. Москаленко О.М. Соціальна орієнтація політики та можливості випереджального економічного розвитку в Україні / О.М. Москаленко. – Економіка України. – 2015. – № 6. – С. 82-91.
13. Ойкен В. Основные принципы экономической политики / В. Ойкен. – М.: «Прогресс». – 1995. – 494 с.
14. Полозенко Д. Основні напрями соціальної політики на сучасному етапі розвитку економіки України / Д. Полозенко. – Економіка України. – 2011. – № 7. – С. 83-89.
15. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД. – 2013. – 576 с.
16. Соколовська А.М. Податкова система України: теорія і практика становлення / А.М. Соколовська. – К.: Наук.-дослід. фін. ін-т при М-ві фінансів України. – 2001. – 371 с.

17. Чистов С.М., Нікіфоров А.Е., Куценко Т.Ф. Державне регулювання економіки. Навчальний посібник / С.М. Чистов, А.Е. Нікіфоров, Т.Ф. Куценко. – К.: КНЕУ. – 2004. – 440 с.
18. Чухно А. Актуальні проблеми розвитку економічної теорії / А. Чухно. – Економіка України. – 2009. – № 5. – С. 15-35.
19. Юрьева Т.В. Социальная рыночная экономика. Учебник / Т.В. Юрьева. – М.: Русская деловая литература. – 1999. – 412 с.

List of references:

1. Albegova, I.M. Emtsov, R.G. and Holopov, A.V. (1998), Gosudarstvennaja jekonomicheskaja politika [State economic policy], Delo i Servis, Moscow, Russia.
2. Balakiryeva, O. and Nour, A. (2011), “The impact of socioeconomic disparities on the economic behavior of the population of Ukraine”, *Ekonomika Ukrayiny*, vol. 11, pp. 60-68.
3. Bosu, K. (2014), Po tu storonu nevidimoy ruki: osnovaniya novoy jekonomicheskoy politiki [Beyond the Invisible Hand: the base of the new economic policy], Izdatel'stvo Instituta Gajdara, Moscow, Russia.
4. Bunkina, M.K. and Semjonov, A.M. (1999), Jekonomicheskaja politika (uchebnoe posobie) [Economic policy (Tutorial)], Delo i Servis, Moscow, Russia.
5. The official site of BBC Informational agency (2015), “Income inequality in Ukraine worse than the "Wild West"”, available at: <http://www.bbc.co.uk/> (Accessed 10 December 2016).
6. Zv'yagil's'kyj, Yu.L. (2013), “Salary level - an indicator of the effectiveness of economic reforms”, *Ekonomika Ukrayiny*, vol. 9, pp. 73-84.
7. Koval'chuk, T.T. (2016), “The poverty of the working population - a dramatic Ukrainian reality today”, *Ekonomika Ukrayiny*, vol. 5, pp. 90-97.
8. Kolodko, G. (2009), Mir v dvizhenii [World in motion], Magistr, Moscow, Russia.
9. Libanova, E.M. (2014), “Inequality in Ukrainian society: Origins and Present”, *Ekonomika Ukrayiny*, vol. 3, pp. 4-19.
10. Libanova, E.M. (2016), “Crisis of income policy”, *Ekonomika Ukrayiny*, vol. 8, pp. 62-77.
11. Londar, S.L. and Kozarenko, L.V. (2013), “The level of welfare as a component of human development: opportunities Financial Regulation in Ukraine”, *Finansy Ukrayiny*, vol. 9, pp. 45-49.
12. Moskalenko, O.M. (2015), “Social policy orientation and the possibility of advancing economic development in Ukraine”, *Ekonomika Ukrayiny*, vol. 6, pp. 82-91.
13. Ojken, V. (1995), Osnovnye principy jekonomicheskoy politiki [The basic principles of economic policy], Progress, Moscow, Russia.
14. Polozenko, D. (2011), “The main directions of social policy at the present stage of development of Ukraine”, *Ekonomika Ukrayiny*, vol. 7, pp. 83-89.
15. Administration of President of Ukraine (2013), “About the internal and external situation of Ukraine in 2013, the annual address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine”, NISD, Kyiv, Ukraine.
16. Sokolovs'ka, A.M. (2001), Podatkova sy'stema Ukrayiny: teoriya i prakty'ka stanovlennya [The tax system of Ukraine: Theory and practice of formation], Nauk.-doslid. fin. in-t pry`M-vi finansiv Ukrayiny, Kyiv, Ukraine.
17. Chy'stov, S.M. Nikiforov, A.E. and Kucenko, T.F. (2004), Derzhavne regulyuvannya ekonomiky`. Navchal'nyj posibny`k [State regulation of Economy. Tutorial], KNEU, Kyiv, Ukraine.
18. Chuhno, A. (2009), “Actual problems of economic theory”, *Ekonomika Ukrayiny*, vol. 5, pp. 15-35.
19. Jur'eva, T.V. (1999), Social'naja rynochnaja jekonomika. Uchebnik [The social market economy. Textbook], Russkaja delovaja literatura, Moscow, Russia.

УДК 657.1:658.14

JEL Classification: M490

Кащена Н.Б.

кандидат економічних наук, професор,
Харківський державний університет харчування та торгівлі

Порсюрова І.П.

аспірант,
Харківський державний університет харчування та торгівлі

Кащена Н.Б.,

кандидат экономических наук, профессор,
Харьковский государственный университет питания и торговли

Порсюрова И.П.

аспирант,
Харьковский государственный университет питания и торговли

Kaschena N.,

kandidat of economics, professor,
Kharkiv State University of Food Technology and Trade

Porsiurova I.

postgraduate student,
Kharkiv State University of Food Technology and Trade

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЯМИ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ОПЕРАЦИЯМИ С ЦЕННЫМИ БУМАГАМИ

ACCOUNTING AND ANALYTICAL MAINTENANCE FOR THE MANAGEMENT OF TRANSACTIONS WITH VALUABLE SECURITIES

Стаття присвячена актуальним питанням обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами на підприємстві. Визначено сутність поняття «обліково-аналітичне забезпечення» в контексті управління операціями з цінними паперами. Обґрунтовано цільову спрямованість інформаційних потреб управління операціями з цінними паперами, що забезпечуються ефективним функціонуванням підсистем обліку, аналізу і контролю в інформаційній системі підприємства. Розроблено референтну модель системи обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами.

Ключові слова: цінні папери, операції, інформаційна система, обліково-аналітичне забезпечення, управління.

Статья посвящена актуальным вопросам учетно-аналитического обеспечения управления операциями с ценными бумагами на предприятии. Определена сущность понятия «учетно-аналитическое обеспечение» в контексте управления операциями с ценными бумагами. Обоснована целевая направленность информационных потребностей управления операциями с ценными бумагами, обеспечиваемая эффективным функционированием подсистем учета, анализа и контроля в информационной системе предприятия. Разработана референтная модель системы учетно-аналитического обеспечения управления операциями с ценными бумагами.

Ключевые слова: ценные бумаги, операции, информационная система, учетно-аналитическое обеспечение, управление.

The article is dedicated to the up-to-date issues of the accounting and analytical maintenance for the management of transactions with valuable securities. There is the essence of the concept “accounting and analytical maintenance” defined with reference to the management of transactions with valuable securities. The goal of information needs in management of transactions with valuable securities is explained, which provides an effective functioning of subsystems for accounting, analysis and control within the information system at an enterprise. In addition, there was a reference model developed of the system for accounting and analytical maintenance for the management of transactions with valuable securities.

Key words: *valuable securities, transactions, information system, accounting and analytical maintenance.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах інформаційної економіки вирішальну роль для забезпечення ефективності здійснення операцій з цінними паперами та функціонування підприємства в цілому відіграє інформація, що створюється в інформаційній системі управління суб'єкта підприємницької діяльності. Достовірність, оперативність та релевантність такої інформації забезпечується підсистемами бухгалтерського обліку, аналізу та контролю. За швидкого розвитку новітніх інформаційних систем та технологій традиційні методи отримання, перетворення і використання інформації в управлінні операціями з цінними паперами потребують перегляду з позиції оптимізації й уніфікації процесу формування інформаційних масивів даних щодо цінних паперів та операцій з ними в інформаційному середовищі підприємства. Відтак, актуальності набувають питання генерування інформаційних потоків даних, що формуються у підсистемах обліку, аналізу та контролю, у єдину систему інформаційної підтримки управління операціями з цінними паперами, здатну відповідно до цільових запитів користувачів у різних аспектах формалізувати інформацію зовнішнього і внутрішнього середовища щодо можливостей фінансування діяльності підприємства за рахунок цінних паперів, їх наявності та видового складу, здатності приносити дохід і перспектив здійснення операцій з ними на фондовому ринку. Зазначене підтверджує доцільність розробки інтегрованої системи обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами, яка надасть можливість в режимі реального часу вирішувати існуючі проблеми в цій сфері і сприятиме науковому обґрунтуванню управлінських рішень

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика обліково-аналітичного забезпечення управління є предметом пильної уваги як провідних вітчизняних і зарубіжних науковців, так і дослідників початківців. Вагомий внесок у розвиток теоретичних, методологічних та організаційних положень обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством внесли: Акаєв Ш.В., Т.М. Безродна, О.М. Брадул, Л.О. Волощук, В.І. Довбенко, С.М. Галузіна, М.В. Грабко, О.Д. Гудзинський, Г.Г. Кірейцев, А.П.Лутай, О.В. Мачулка, І.Б. Садовська, О.В. Пархоменко, Т.М. Пахомова, Н.А. Тичиніна, Р.П. Юзва та ін. В працях цих науковців наводяться результати досліджень щодо розуміння обліково-аналітичного забезпечення як інформаційної системи, яка базується на даних бухгалтерського обліку, економічного аналізу та контролю [4; 13], та процесу формування інформації для управління окремими господарськими процесами і підприємством в цілому, його розвитком та

прийняття управлінських рішень [1; 11]; методології, організації та практики формування обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством різних організаційно-правових форм господарювання [2] та його механізмів для прийняття управлінських рішень в галузях економіки [9] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених, слід відзначити, що за динамічних умов розвитку фондового ринку в інформаційній економіці подальшого наукового розвитку потребують принципово важливі питання, що пов'язані із забезпеченням ефективного функціонування підсистем обліку, аналізу та контролю в інформаційній системі управління і створення на підприємстві інтегрованої системи інформаційної підтримки управління операціями з цінними паперами.

Мета статті. Метою статті є поглиблення теоретико-методичних та практичних аспектів формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами на підприємстві.

Відповідно до означеної мети завданнями дослідження є:

- з'ясування сутності обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами;
- обґрунтування цільової спрямованості інформаційних потреб управління операціями з цінними паперами на підприємстві та пов'язаних з ними функцій інформаційної підтримки;
- розробка референтної моделі системи обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес управління операціями з цінними паперами носить безперервний характер і залежить від якості інформаційного забезпечення, коректності обґрунтування та своєчасності прийняття управлінських рішень. Інформаційна підтримка управління операціями з цінними паперами пов'язана з постійним перетворенням даних, які формуються в інформаційній системі підприємства і продукуються підсистемами обліку, аналізу та контролю. Отже, ефективність прийняття управлінських рішень та контролю за їх реалізацією значною мірою визначається об'єктивністю, корисністю та своєчасністю облікової та аналітичної інформації.

За справедливим твердженням Н.М. Лисенко облікова інформація є продуктом інформаційної системи та системи управління, які постійно пристосовуються до потреб економіки [7].

Як зазначають Л. Коваль та Р. Амброва, облікова інформація, що використовується в управлінській діяльності підприємства, містить масив важливих даних та виступає якісною характеристикою тих відомостей, які відображають стан і перспективи розвитку суб'єкта господарювання. Вона фіксується, реєструється, накопичується та узагальнюється в середовищі бухгалтерського обліку створюючи достовірну, юридично обґрунтовану інформаційну базу для управлінської діяльності [5].

Розробка, реалізація та контроль виконання управлінських рішень неможливі без відповідного аналітичного супроводу цього процесу. В

інформаційній системі підприємства виявлення корисної інформації, її опрацювання, збереження та поширення серед осіб, що приймають управлінські рішення, забезпечується підсистемою аналізу. Аналіз спрямований на обробку облікової інформації і створення нової аналітичної інформації у вигляді аналітичних таблиць та графіків тощо, яка прийнятна, зрозуміла та оцінена її користувачами як корисна.

Облікова та аналітична інформація, на думку С.М. Галузіної, є «об'єднанням множини облікових показників (в тому числі аналітичних облікових показників) і аналітичних показників (тобто показників отриманих у результаті дії управлінських функцій «аналіз» та «синтез»)» [3, с. 25].

Зазначимо, що на підставі цих показників здійснюється не лише моделювання господарських ситуацій, розробка альтернативних варіантів управлінських рішень та оцінка їх ефективності, але й контроль за виконанням прийнятих управлінських рішень. Відтак можна стверджувати, що в інформаційній системі управління підприємством осередками формування обліково-аналітичної інформації є підсистеми обліку, аналізу та контролю.

З огляду на це цікавою є думка Я.В. Соколова, який вважає обліково-аналітичну інформацію підґрунтям прийняття управлінських рішень та трактує її як:

- нові знання про об'єкт управління, що дозволяють формувати управлінські рішення;
- як міру ліквідації невизначеності в управлінській системі;
- впорядковане відображення дійсності [12].

Враховуючи викладене вище пропонуємо визначати обліково-аналітичну інформацію як сукупність облікової та аналітичної інформації, що відбиває господарську діяльність підприємства та формується в процесі реалізації функцій інформаційної підтримки управління (облік, аналіз, контроль) на підставі даних зовнішнього і внутрішнього середовища.

Інформація, що формується на підставі даних зовнішнього і внутрішнього середовища, тобто та, що формується за межами підприємства та надходить ззовні, і та, що формується всередині підприємства, утворюють єдиний інформаційний простір управління, який визначається інформаційними потребами суб'єкта управління, і в межах якого створюються відповідні інформаційні масиви даних та забезпечується їх ефективна взаємодія.

Вважаємо, що поєднання функцій інформаційної підтримки управління уможливорює формування якісного обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством в цілому, і операціями з цінними паперами зокрема.

Т. М. Безродна розглядає обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством як процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості, і акцентує увагу на тому, що поняття постає у двох значеннях:

- 1) діяльність підприємства, пов'язана зі збором, реєстрацією, узагальненням, збереженням, передачею та аналітичним опрацюванням інформації;

2) забезпечення системи управління відповідною кількістю необхідної якісної інформації [1, с. 36].

В той же час Р.П. Юзва визначає обліково-аналітичне забезпечення управління як інформаційну систему, що є складовою загальної системи управління і базується на даних бухгалтерського обліку, включаючи оперативні дані, та використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу і довідкову інформації. Ця система являє собою сукупність облікової інформації та отриманих на її базі аналітичних даних, які сприяють прийняттю управлінських рішень на макро- і мікро- рівнях, а основним принципом, що забезпечує ефективність її функціонування, є безперервність взаємодії основних складових цієї системи: обліку, аналізу та аудиту [13].

В контексті цільового спрямування дослідження під обліково-аналітичним забезпеченням управління операціями з цінними паперами на підприємстві слід розуміти належним чином побудовану систему обліково-аналітичної інформації, яка дозволяє в режимі реального часу ознайомитися з даними бізнес-середовища та здійснити контроль їх достовірності, вчасно виявити проблемні ситуації та здійснити прогноз розвитку подій, сформулювати всебічні обґрунтовані висновки та пропозиції, розробити управлінські рішення, спрямовані на підвищення ефективності операцій з цінними паперами підприємства, та здійснити контроль за їх виконанням.

Апріорі ця система є складовою інформаційної системи управління підприємством, що визначається інформаційними потребами суб'єктів управління на всіх етапах управлінського процесу та інтегрує функції підсистем обліку, аналізу та контролю для формування релевантної інформації, здатної забезпечити ефективність реалізації функцій управління операціями з цінними паперами, та як наслідок фінансову незалежність і сталий економічний розвиток підприємства в цілому.

Специфічні потреби управління цінними паперами проявляються:

– у підсистемі обліку – через формування обліково-звітної інформації, що максимально достовірно віддзеркалює стан і рух цінних паперів у розрізах, що задовольняють потреби користувачів, та створення облікового середовища підвищеної якості та прозорості (з позиції достатності, різнобічності, економічної цінності, доступності баз даних для різних рівнів управління);

– у підсистемі аналізу – через формування аналітичного інструментарію оцінки стану, ринкової вартості та інвестиційної привабливості цінних паперів, оптимізації інвестиційного портфеля, розробку заходів щодо підвищення доходності та зменшення ризику, пов'язаного з прийняттям управлінських рішень щодо цінних паперів;

– у підсистемі контролю – через формування дієвих засобів поточного контролю за формуванням облікової інформації щодо цінних паперів та/або дослідження первинної та результативної облікової та аналітичної інформації з метою надання користувачам обґрунтованої впевненості у її достовірності, визнанні, оцінці, поданні, відповідності та розкритті у всіх суттєвих аспектах [10, с. 121].

Слід зауважити, що складовими підсистем обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами як цілісного методологічного осередку є організація, методика, технологія, технічне та програмне забезпечення. «Єдність цих компонентів створює всі умови для ефективного функціонування кожного з них, робить можливим формування відповідних інформаційних каналів та сприяє інтенсифікації руху інформаційних потоків, гарантує діє спроможність та ефективне функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення» [14, с. 53].

Інтеграцією функцій підсистем обліку, аналізу та контролю в системі обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами забезпечується реалізація функцій безпосередньо самої цієї системи, а саме – інформаційної, облікової, аналітичної та контрольної функцій.

З огляду на функціональне призначення системи обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами, вважаємо, що метою її створення на підприємстві є формування та своєчасна передача релевантної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості прийняття управлінських рішень щодо цінних паперів та операцій з ними на перспективу, оцінки їх ефективності та гнучкого реагування на зміни ситуації на фондовому і товарному ринках.

В якості основних завдань системи обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами нами визначені:

- формування інформаційних масивів (баз даних зовнішнього і внутрішнього середовища), здатних забезпечити відповідну підтримку прийняття управлінських рішень щодо цінних паперів та операцій з ними на всіх етапах управлінського процесу;

- бухгалтерський облік цінних паперів (власної емісії та фондових інструментів інвестування) та здійснення операцій з ними;

- аналіз наявності та інвестиційної привабливості цінних паперів, ефективності здійснення операцій з ними;

- контроль якості обліково-аналітичної інформації та її корисності для вирішення тактичних і стратегічних завдань управління операціями з цінними паперами;

- обґрунтування пріоритетних напрямів здійснення операцій з цінними паперами в контексті забезпечення фінансової незалежності та сталого економічного розвитку підприємства.

Викладені теоретико-методичні положення щодо необхідності формування якісного інформаційного середовища, його цільової спрямованості на інформаційні потреби суб'єктів управління та інтеграції основних підсистем, які забезпечують накопичення релевантної обліково-аналітичної інформації в інформаційній системі управління підприємством, доводять доцільність створення системи інформаційної підтримки управління операціями з цінними паперами на підприємстві, і дозволяють представити її у вигляді референтної моделі. Розроблена модель доводить, що система обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами:

– є складовою інформаційної системи управління цінними паперами підприємства, яка інтегрує функції обліку, аналізу та контролю;

Рис. 1. Референтна модель системи обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами (розроблено на підставі [2; 11; 14])

– ґрунтується на відповідних управлінських процедурах, організаційному, технічному і програмному забезпеченні, методиках і технологіях обробки інформації в підсистемах обліку, аналізу та контролю;

– забезпечує створення якісних інформаційних масивів даних щодо наявності, видового складу та характеру операцій з цінними паперами;

– визначає рух інформаційних потоків відповідно до оперативних та стратегічних потреб управління операціями з цінними паперами (рис. 1).

На завершення зазначимо, що запропонована референтна модель обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами відображає комплексний підхід до формування обліково-аналітичної інформації, яка відповідає вимогам і потребам сучасного управління.

Висновки. Система обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами спрямована на задоволення інформаційних потреб користувачів. Вона забезпечує інформаційну підтримку управління операціями з цінними паперами на всіх етапах цього процесу шляхом цілеспрямованого формування і своєчасної передачі в режимі реального часу облікової та аналітичної інформації в розрізах, які задовольняють потреби тактичного і стратегічного управління. Інформація, що формується цією системою, є не лише основою для прийняття ефективних управлінських рішень щодо цінних паперів та здійснення операцій з ними, але й може бути використана для розробки стратегії розвитку підприємства на фондовому ринку.

Бібліографічні посилання:

1. Безродна Т. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття / Т. М. Безродна // Вісник Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. Ч. 2. – 2008. – № 10 (128). – С. 35 – 38.
2. Брадул О. М. Обліково-аналітичне забезпечення менеджменту корпорацій: [монографія] / О. М. Брадул. — К. : КНТЕУ, 2009. — 356 с.
3. Галузіна С.М. Аспекти підвищення ролі учетно-аналитической информации в системе управления организацией / С.М. Галузіна : монографія. – СПб. : Знание, 2006. – 392 с.
4. Кащена Н.Б., Чміль Г.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління капіталом підприємства / Н.Б. Кащена, Г. Л. Чміль // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. : у 2-х ч./ ХДУХТ; [редкол. : О.І. Черевко та ін]. – Харків, 2012. – Вип. 1 (15), ч.1. – С. 179-185.
5. Коваль Л. Суть і роль облікової інформації в управлінні підприємством / Л. Коваль, Р. Амірова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sophus.at.ua/publ/2014_11_25_lviv/sekcija_2_2014_11_25/sut_i_rol_oblikovoji_informaciji_v_upravlinni_pidpriemstvom/68-1-0-1109>.
6. Ковальчук Є. Бухгалтерський облік як інформаційна система управління / Є. Ковальчук, В. Панасюк // Економічний аналіз: збірник наукових праць. – Тернопіль: ТНЕУ. – 2010. – Випуск 6. – С. 77-80.
7. Лисенко Н. М. Облікова інформація в системі управління підприємства (на прикладі житлово-комунального господарства) / Н. М. Лисенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. - № 9(52). – С. 62-68.
8. Лутай А. П. Інформаційна технологія як засіб удосконалення інвестиційної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Tiru/2009_28_2/57.pdf>.
9. Механізми обліково-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень у галузях економіки : монографія / Під ред. Акаєва Ш. М. – Макіївка : Вид-во «Ноулідж», 2011. – 409 с.
10. Порсюрора І.П. Формування інформаційних масивів даних щодо цінних паперів в системі управління підприємством / І.П. Порсюрора, Н.Б. Кащена // Стратегічні вектори соціально-економічного розвитку на мікро- та макрорівні: Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції 17-18 листопада 2016 р. – Полтава, 2016. – С. 118-121.

11. Садовська І. Б. Обліково-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень : монографія / І. Б. Садовська, О. В. Мачулка. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 228 с.
12. Соколов Я. В. Основы теории бухгалтерского учета / Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2005 – 496 с.
13. Юзва Р.П. Обліково-аналітична система – інформаційне забезпечення // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://magazine.faaf.org.ua/oblikovo-analitichna-sistema-informaciynе-zabezpechennya-upravlinnya-pidpriemstvom.html>>.
14. Янчева Л.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління капіталом підприємств торгівлі: теорія та практика : монографія / Л.М. Янчева, Н.Б. Кашена, Г.Л. Чміль. – Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2016. – 324 с.

List of references:

1. Bezrodna T. M. Oblikovo-anality`chne zabezpechennya upravlinnya pidpry`yemstvom: vy`znachennya sutnosti ponyattya / T. M. Bezrodna // Visny`k Sxidnoukr. nacz. un-tu im. V. Dalya. Ch. 2. – 2008. – № 10 (128). – S. 35 – 38.
2. Bradul O. M. Oblikovo-anality`chne zabezpechennya menedzhmentu korporacij: [monografiya] / O. M. Bradul. — K. : KNTEU, 2009. — 356 s.
3. Galuzy`na S.M. Aspekty povыsheny`ya roly` uchetno-analy`ty`cheskoj y`nformacy`y` v sy`steme upravleny`ya organy`zacy`ej / S.M. Galuzy`na : monografy`ya. – SPb. : Znany`e, 2006. – 392 s.
4. Kashhena N.B., Chmil` G.L. Oblikovo-anality`chne zabezpechennya upravlinnya kapitalom pidpry`yemstva / N.B. Kashhena, G. L. Chmil` // Ekonomichna strategiya i perspekty`vy` rozvy`tku sfery` torgivli ta poslug: zb. nauk. pr. : u 2-x ch./ XDUXT; [redkol. : O.I. Cherevko ta in]. – Xarkiv, 2012. – Vy`p. 1 (15), ch.1. - S. 179-185.
5. Koval` L. Sut` i rol` oblikovoyi informaciyi v upravlinni pidpry`yemstvom / L. Koval`, R. Amirova // [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://sophus.at.ua/publ/2014_11_25_lviv/sekcija_2_2014_11_25/sut_i_rol_oblikovoji_informaciji_v_upravlinni_pidpriemstvom/68-1-0-1109>.
6. Koval`chuk Ye. Buxgalters`ky`j oblik yak informacijna sy`stema upravlinnya / Ye. Koval`chuk, V. Panasyuk // Ekonomichny`j analiz: zbirny`k naukovy`x prac`. – Ternopil` : TNEU. – 2010. – Vy`pusk 6. – S. 77-80.
7. Ly`senko N. M. Oblikova informaciya v sy`stemi upravlinnya pidpry`yemstva (na pry`kladi zhy`tlovo-komunal`nogo gosподarstva) / N. M. Ly`senko // Formuvannya ry`nkovy`x vidnosy`n v Ukrayini. – 2005. - № 9(52). – S. 62-68.
8. Lutaj A. P. Informacijna texnologiya yak zasib udoskonalennya investy`cijnoyi diyal`nosti [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Tiru/2009_28_2/57.pdf>.
9. Mexanizmy` oblikovo-anality`chnogo zabezpechennya pry`jnyattya upravlins`ky`x rishen` u galuzyax ekonomiky` : monografiya / Pid red. Akayeva Sh. M. – Makiyivka : Vy`d-vo «Noulidzh», 2011. – 409 s.
10. Porsyurova I.P. Formuvannya informacijny`x masy`viv dany`x shhodo cinny`x paperiv v sy`stemi upravlinnya pidpry`yemstvom / I.P. Porsyurova, N.B. Kashhena // Strategichni vektory` social`no-ekonomichnogo rozvy`tku na mikro- ta makrorivni: Materialy` Vseukrayins`koyi naukovо-prakty`chnoyi konferenciyi 17-18 ly`stopada 2016 r. – Poltava, 2016. – S. 118-121.
11. Sadovs`ka I. B. Oblikovo-anality`chne zabezpechennya pry`jnyattya upravlins`ky`x rishen` : monografiya / I. B. Sadovs`ka, O. V. Machulka. – Lucz`k : Voly`n. nacz. un-t im. Lesi Ukrayinky`, 2010. – 228 s.

12. Sokolov Ya. V. Osnovy teory`y` buxgalterskogo ucheta / Ya. V. Sokolov. – M. : Fy`nansy y`staty`sty`ka, 2005 – 496 s.
13. Yuzva R.P. Oblikovo-anality`chna sy`stema – informacijne zabezpechennya // [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: < <http://magazine.faaf.org.ua/oblikovo-analitichna-sistema-informaciyne-zabezpechennya-upravlinnya-pidpriemstvom.html> >.
14. Yancheva L.M. Oblikovo-anality`chne zabezpechennya upravlinnya kapitalom pidpry`yemstv torgivli: teoriya ta prakty`ka : monografiya / L.M. Yancheva, N.B. Kashhena, G.L. Chmil`. – X.: Vy`davny`cztvo Ivanchenka I.S., 2016. – 324 s.

Stoyan Koev

PhD

Agro Finance REIT SEO, Plovdiv, Bulgaria

д-р Стоян Коев,

Агро Финанс, Пловдив, България

MANAGEMENT OF CHANGE AS AN OPPORTUNITY FOR DEVELOPMENT COMPANY

УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОМЯНАТА КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ФИРМЕНО РАЗВИТИЕ

In today's climate of economic pressure changes within organizations is becoming a higher priority. However, the change is a complex process that can have a negative impact on the development of the organizations, so its planning and management should be carried out most effectively and efficiently. Strategic planning for the implementation of the change process will help to limit the resistance and barriers to the introduction of change. And effective management of change can be an opportunity for business development and a guarantee for achieving competitive advantage.

Keywords: *change, organizational change management, change management, development.*

В съвременната обстановка на икономически натиск, промените в рамките на организациите се превръщат във все по-голям приоритет. Въпреки това, промяната е сложен процес, който може да окаже негативно въздействие върху развитието на организациите, поради което нейното планиране и управление трябва да се провежда максимално ефективно и ефикасно. Стратегическото планиране за осъществяване на процеса на промяна ще спомогне за ограничаване на съпротивата и бариерите срещу въвеждането на промяната. А ефективното управление на промяните може да се окаже възможност за фирмено развитие и гаранция за постигане на конкурентно предимство.

Ключови думи: *промяна, организационна промяна, управление, управление на промените, развитие.*

Въведение

На фона на бързото развитие на технологиите и нарастващата нужда от специфични знания и умения, все по-голям приоритет придобива промяната като функция на съвременния организационен живот. Въпреки това, редица организации не оценяват необходимостта от промяна, поради което не постигат положителни резултати в своето развитие. В отговор на нарастващото значение на организационната промяна, в теорията на управлението се създават нови концепции за управление на процесите за осъществяване на тази промяна..

Планирането на промените става необходимо условия за правилното функциониране на организацията в постоянно променящите се външни условия. В този ред на мисли, управлението на промените има за цел да ограничи риска при въвеждане и установяване на промени в работните процедури и процеси. Промяната не е единичен, а е непрекъснат процес, който изисква стратегия, по отношение на комуникацията и обучението на заинтересованите страни за справянето с тези промени. Организациите трябва да останат гъвкави, адаптивни и подготвени за осъществяване на необходимите промени.

Посочените аргументи определят **значението и актуалността** на разглежданата проблематика.

Целта на настоящата статия е да се представи същността и необходимостта от организационна промяна и ефективните начини за нейното управление, с цел постигане на фирмено развитие и конкуентно предимство.

Обект на изследване са организационната промяна и нейното управление.

- **Организация – същност и основни характеристики**

Когато се обсъжда промяната на организационно ниво, преди всичко трябва да се изясни същността на организацията като образование. Основната парадигмата в определянето на организацията е в системния подход, а именно: една организация е отворена система (ангажирана с обмена на материя, енергия и информация с околната среда), която се появява в определен момент във времето, и прогресира или регресира и е в състояние да се адаптира към заобикалящата я среда. По-специално, една организация е съзнателно координирано обществено образование с относително определими граници, което функционира относително постоянно за постигане на обща цел или набор от цели.

С други думи, в началото на дискусията за това, що е организация, трябва задължително да започне с определянето на термина „система“. През 1950 година Лудвиг фон Берталанфи е първият теоретик, който формулира принципите на общата теория на системите. Според определението му, системата е съвкупност от общи елементи, които взаимодействат помежду си. Според Каст и Розенцвайг една система е организирана единна цялост, съставена от две или повече взаимно зависими части, компоненти или подсистеми и очертана от разграничими граници. В обобщение може да се предложи следната дефиниция, която по-пълно разкрива същността на понятието „система“ – системата е съвкупност от взаимозависими, взаимосвързани и взаимодействащи помежду си елементи, конституирани в една лесно разграничима цялост.

Организациите са отворени системи, които трансформират ресурсите от входа в продукцията на изхода чрез вътрешен механизъм, който различава една система от друга. Входът трансформира енергия, материя или информация и гарантира, че системата ще просъществува. Механизмът на преобразуване се отнася до тези специфични дейности на организацията, които променят и преобразуват входа в изход. Всяка система има ясно разграничими пропускливи граници, които представляват връзката на тази система с околната среда. С други думи, системата трансформира входящи ресурси, които са източници на енергия, материя и информационни механизми в изходни продукти, които носят стойност за потребителите на системата.

Отворените системи имат цели и задачи, които показват причините, поради които те съществуват и се развиват. Тези цели и задачи не могат да съществуват независимо от стойностите и изискванията на външната околна среда. Всяка система проявява известна степен на автономност, в зависимост от

външната среда, в която функционира, което я прави различна от другите организации.

Таблица 1

Определения и основни характеристики на организациите

<i>Характеристика</i>	<i>Дефиниция</i>
<i>Организациите преследват постигането на определени цели.</i>	Организациите съществуват, за да достигнат до определени цели. Членовете ѝ могат да бъдат описани като притежаващи рационалния опит за достигане до тези цели.
<i>Организациите са коалиции на групи от властта.</i>	Организациите се състоят от групи, които се стремят да задоволят собствените си интереси. Тези групи използват властта си, за да повлияят на разпределението на ресурсите в рамките на организацията.
<i>Организациите са отворени системи.</i>	Организациите са системи, които позволяват на ресурсите да се трансформира в продукция. Оцеляването на организациите зависи от тяхната околна среда.
<i>Организациите са системи със смисъл.</i>	Организациите са изкуствено създадени субекти, чиито цели и задачи са поставени и вградени в управлението.
<i>Организациите са фрагментирани системи.</i>	Организациите се състоят от сравнително независими единици, които преследват различни или дори противоречащи си цели.
<i>Организациите са политически системи.</i>	Организациите се състоят от групи, които оказват контрол върху процеса на вземане на решения в рамките на организацията, за да консолидират собствените си позиции.
<i>Организациите са инструменти за господство.</i>	Организациите поставят своите членове в йерархична позиция, която ограничава свободата да действат и да взаимодействат на социално ниво. По този начин властта се упражнява по-лесно.
<i>Организациите са единици за обработка на информацията.</i>	Организациите оценяват околната среда, с цел да координират дейностите и да улесняват процеса на вземане на решения, процедурите по обработка на информацията, както вертикално, така и хоризонтално, чрез йерархична си структура.
<i>Организациите са „психически затвори“.</i>	Организациите налагат ограничения върху членовете си, чрез създаване на длъжностни характеристики, отдели, офиси и т.н. Допълнително установяват стандарти за приемливо и неприемливо поведение (фирмена култура). Всички тези елементи се превръщат в изкуствени бариери, които ограничават възможностите за избор пред служителите.
<i>Организациите са социални договори.</i>	Организации се състоят от набор от неписани споразумения, с които членовете се ангажират с изпълнението на определени задачи и определено поведение, в замяна на определени компенсации.

Съществува многообразие в научната литература по отношение на дефинирането на същността на организацията, но в контекста на настоящата

статия, авторът приема идеята, че всяка организация е отворена система, способна да се адаптира към околната среда. В таблица 1 са изведени допълнителни определяния за организация, чрез които да се придобие по-пълна представа за нейната същност и функционалност.

- **Дефиниране на организационната промяна**

Според общата концепция промяната се възприема като ново състояние на нещата, различно от старото. По-голяма трудност създава дефинирането на организационната промяна. Самото словосъчетание „организационна промяна“ издига идеята за промяна в организационните дейности, без да се изяснява видът на дейностите, които са обект на промяна. Сравнявайки оперативната промяна с организационната, първото нещо, което може да се отбележи, е фактът, че оперативната се отнася до лицата, с техните роли и ценности, докато организационната обхваща много по-голяма област, включваща и всички оперативни процеси – обслужване на клиенти, производство и логистика. Освен това, организационната промяна обхваща и промени в работните процеси и в техни подсистеми.

Организационната промяна може да бъде определена като състояние на преход между сегашното и бъдещето състояние, към който организацията е насочена. Произходът на това определение е намерен в трудовете на К. Левин, който формулира концепцията за движение между две състояния, свързани с организационната промяна, което означава да бъдеш в състояние „I“ в момент „I“, и в състояние „II“ в момент „II“. Предложеното движение е линейно и статично и според някои автори негодно за динамичната концепция за организационна промяна, защото опростява сложния ѝ процес, но предлага възможност за планиране на действията по промяната.

Според Кантер, промяната включва кристализацията на нови възможности (нови политики, нови поведения, нови модели, нови методологии, нови продукти или нови пазарни идеи) въз основа на трансформации в околната среда. Архитектурата на промяната включва проектиране и изграждане на нови модели, или трансформация на старите, за да се създадат нови и по-продуктивни възможни действия. Кантер счита, че промяна е промяна в поведението на цялата организация. С други думи, повечето организации са повлияни от промените в околната среда, които изискват адаптиране на вътрешните процеси. Въпреки това, добавяйки ново измерение към определението за промяна, може да се твърди, че промяната не трябва да бъде с инцидентен характер. Всички инициативи за промяна трябва да бъдат планирани активно в консултации с всички заинтересовани страни. Освен това, планираната промяна трябва да има конкретна цел, за да може организацията да оцелее и да се развива.

В подкрепа на горната теза, Канджи и Моура споделят, че промените могат да бъдат многобройни и да включват промени в процедурите, структурите, правилата и разпоредбите, технологиите, обучението и потребностите на развитие в рамките на организацията.

Важно е също така да се отбележи, че на служителите трябва да бъдат предоставени ключови възможности за участие в процеса на промяна. Цимерман твърди, че служителите трябва винаги да са ключовите играчи в изграждането, изпълнението и управлението на ефективната промяна, защото именно те са пряко ангажирани в процеса на промяна в организацията и могат да бъдат и основна пречка за въвеждането и прилагането ѝ. В този ред на мисли се поражда подходът на Следберг и Дъглас за частичното изменение на организациите, които са изправени пред съпротива срещу промяната. Този подход се възприема като „фина настройка“, защото осъществява относително малки корекции в системата. Частичната промяна може да се осъществи чрез поредица от малки промени, всяка от които има за цел да изгради работата, която вече е била изпълнена и да подобри функционирането на организацията.

Организационната промяна може лесно да се сравни с или дори да се смята за иновация. Иновацията може да се определи като технология, продукт или практика, използвани от членовете на една организация за първи път, независимо от това дали са били вече използвани от други организации или не.

Организациите, които избират да не се ангажират с фундаментална промяна, понякога изпълняват следните основни видове промяна:

- ✓ основна – прилагането на нови стандарти, което налага драматични промени в организацията;
- ✓ преходна – включва бавна еволюция на организацията, посредством въвеждане на сливания, нови процеси и технологии;
- ✓ трансформационна – организацията преосмисля своята мисия, култура, дейности и критичните фактори за успех.

Промяната трябва да се разглежда дълбоко и да се изгради капацитет за непрекъснати промени. Организациите трябва да се фокусират предимно върху мисленето зад процесите на промяна, вместо върху процесите в полза на структурни и стратегически промени. По този начин, според редица автори, промяната трябва да взема под внимание стойностите, страховете, поведението и стремежите на всички заинтересовани страни, участващи в процеса на промяна.

Организационната промяна може да се тълкува като непрекъснат процес на подготовка на организацията за новата система, както и въвеждането ѝ по начин, който може да гарантира успех. Крайната цел на организационната промяна е развитието, което се обосновава в по-добра връзка между организацията и околната среда, в която се развива, както и по-ефикасен и ефективен метод на работа. Успехът на промяната може да бъде определен чрез степента, до която тази промяна спазва следните критерии:

- ✓ Достига целта, за която е била извършена.
- ✓ Не надвишава срока или бюджета, определен за нея.
- ✓ Води до положителни икономически и оперативни резултати в разумен период от време.
- ✓ Резултати, които надхвърлят разходите за нейното изпълнение.
- ✓ Възприема се като успех от вътрешните и външните за организацията заинтересовани страни.

Следователно може да се направи заключението, че успехът на организационната промяна зависи както от качеството на решението, така и от ефективността на неговото изпълнение. В резултат от промяната организацията може да приложи ефективно иновациите, да не се повлияе от промяната или да изпълни неуспешно действията за промяна.

• Причини за осъществяване на организационна промяна

Друг важен елемент в определението за промяна се състои от причините, определили появата на промени. Дискусията за причините, пораждащи промяната, е важна, защото е една от основните области, пряко свързана с управлението на промяната.

Необходимостта от промяна се поражда от условията, в които функционират съвременните организации. Традиционният начин на управление е подходящ за стабилни условия на околната среда. В момента, повечето организации са изправени пред несигурността, предизвикана основно от глобализацията и съвременни технологии. Тетенбаум описва шест фактора, които са отговорни за промените, настъпили в съвременния свят и организациите, а именно:

- Новите технологии, които трансформират комуникациите, потребителите, пазарите и ускоряват промишлеността.
- Глобализацията в световен мащаб, която превръща във взаимозависими информация, пари и стоки.
- Конкуренцията на пазарите и борбата за лидерство.
- Новите процеси и практики.
- Скоростта на развитие, влияеща върху жизнения цикъл на продуктите.
- Сложността в управлението, която изисква внимание върху процеса на промяна, и изграждане на стабилност и ред в организацията.

От изброените фактори може да се направи изводът, че промяната може да настъпи в резултат на външни или вътрешни сили, или комбинация от двете. Редица автори подчертават, че външните сили могат да бъде повлияни от политическите фактори, съществуващи в миналото и настоящето на организацията. Например, правителството на власт може да приеме нови политики, които биха могли да окажат влияние върху избрана организационна промяна.

Икономическата среда също има ключово влияние върху вида и характера на промяната. Икономическият рационализъм, регулираната пазарна икономика, приватизацията и конкуренцията на частния сектор имат дълбоко влияние върху организационната промяна.

Социалните фактори, както и технологичните сили, също играят значителна роля по отношение на промяната в организацията. Използването на новите технологии, глобалните комуникации и новите методи за пазаруване чрез интернет влияят върху вида и интензивността на промяната.

Също така трябва да се подчертае, че има и други външни фактори, които създават огромен натиск върху организациите и изискват от тях да реагират възможно най-бързо, да предвиждат промените и да предприемат подходящи

стратегии за адаптация. Разшифровайки тези фактори, Харис достига до извода, че поведението на конкурентите и текущото състояние на пазара може да примами организациите към промяна. Авторът подчертава значението и на вътрешните фактори в процеса на промяна и категоризира четирите основни причини (влияния), поради които може да стартира организационна промяна:

- ✓ околна среда;
- ✓ диверсификация;
- ✓ технологии;
- ✓ хора.

Околната среда се състои от социални, политически и правни дейности, които влияят върху ежедневните организационни дейности. Диверсификацията се отнася до бизнес резултатите, насочени към задоволяване на изискванията на клиентите и реакция на конкурентите. Технологиите обхващат не само начина, по който бизнесът се провежда, но и автоматизацията на съществуващи практики. Последната причина е „народът“, която обхваща новите и променящи се потребности на потребителите на организационната стока или услуга.

В резултат на изведените причини, организацията се стреми да отговори, чрез организационна промяна във визията, мисията и стратегията, към която да интегрира и ангажира служителите, за да се постигнат безпроблемно организационните цели. Всяка организационна промяна би трябвало да доведе до по-голяма организационна ефективност чрез по-добро използване на ресурсите, както и осигуряване на по-голямо участие на работниците и служителите в процеса на вземане на решения, които ги засягат, при изпълнение на работните процеси.

• **Управление на организационната промяна**

Управлението на организационната промяна е неразделна част от живота и развитието на съвременните организации. Необходимостта да се управлява промяната ефективно се поражда от стремежа да се запази конкурентно предимство на организацията.

Управлението на промяната има две насоки, от една страна, е осъществяването на планирани промени чрез систематичен подход, от друга страна, е отговорът на промените от външната среда, върху които организацията има малък или никакъв контрол. В този смисъл е необходимо идентифицирането на промените в цялата организация да се превърне в най-важната отговорност на мениджмънта на организациите, за да могат те да получат конкурентно предимство.

Управлението на промяната включва процеси, които могат да засягат организационната структура, организацията на работните места, фирмената култура, организационния контрол, взаимоотношенията и технологичното развитие. Трябва да се подчертае, че естеството и степента на промяната зависят от нуждите на организацията. По този начин, една от основните функции на управлението е да се разработят ефективни и ефикасни начини за насърчаване на промяна в организацията, като в същото време се осъществява и

насърчаване на всички служители за приемане на промяната. С други думи, това е процес, при който организационните цели са изпълнени с помощта на правилно разпределение на ресурсите в организацията. Всяка промяна в организацията влияе върху културата на организацията. Порас и Робъртсът посочват, че поддържането на трайна промяна не е лесна задача, тъй като повечето организации съдържат повече от една култура, като по този начин управлението на промените става трудно. За трайна промяна е необходимо за организациите да се стремят да променят поведението, обредите, ритуалите и ценностите на индивидите в организациите. За да се предотврати провал, организациите трябва да си изяснят причините, поради които искат промяна да се случи, какви техники могат да бъдат използвани, за да се постигне трайна промяна, и как да се справят с предизвикателствата, които промяната може да донесе.

Като процес управлението на промяната е предизвикателство, особено когато трябва да се измери въздействието на промените в дадена организация. Промяната помага на организациите да се адаптират по отношение на ефективност на управлението, на микро- и макроикономическите сили, на постигане на конкурентно предимство, и предоставя възможност за стабилно бъдещо позициониране на пазара.

Що се отнася до неуспешното управление на промените, могат да се изведат основни управленски грешки:

- ✓ Изграждане на твърде високо „самочувствие“ в организацията.
- ✓ Липса на създаване на ясни и силни насоки за развитие.
- ✓ Ограничена видимост по отношение на бъдещото планиране.
- ✓ Липса на комуникация в организацията.
- ✓ Невъзможност за справяне с настоящите проблеми.
- ✓ Концентрация на дългосрочни печалби за сметка на краткосрочните обезщетения.
- ✓ Признавайки невъзможност за осъществяване на промяна.
- ✓ Липса на трайното установяване на промените във фирмената култура на организацията.

За преодоляване на тези грешки могат да се използват някои от следните управленски инструменти:

- ✓ Добро управление на практики и стратегии за промяна.
- ✓ Добро планиране на всички предстоящи промени и анализиране на очакваните резултати.
- ✓ Осъществяване на реинженеринг при установяване на необходимост от промяна.
- ✓ Ефективно контролиране и намаляване на разходите при осъществяване на промени.
- ✓ Внимателно планиране на програмите за качество, за да се гарантира постигането на желаните крайни резултати.

За да оцелеят организациите през 21 век, те трябва да преминат от традиционните практики на управление към съвременните практики, които се характеризират с промяна във визията, съвременни ценности и начин на

мислене, фокус към заинтересованите страни, ориентация към скоростта, иновативност, плоски структури, гъвкавост и глобален фокус за работа в мрежа.

Управлението на промяната може да се разглежда като генеративен процес, който се променя според нуждите на организациите, като същевременно поддържа цялостната визия на организацията. Управлението на промяната е най-ефективно, когато се изучават процесите на промяна и се постига положително взаимодействие между работодатели и служители и общото осъзнаване, че „промяната е процес на учене и ученето е процес на промяна“.

Заключение

Организациите са сложни субекти, на които не трябва да се гледа едностранно. Сами по себе си, те са рационални образования, които вземат решения, касаещи собственото им съществуване. Същевременно средата, в която функционират организациите, е ирационална и непредсказуема.

За да е успешно управлението на промяната, организациите не трябва да пренебрегват промените, а да се стремят към непрекъсната вътрешна адаптация към външните условия. Организациите се променят и адаптират непрекъснато, за да останат конкурентоспособни, но ефективната организационна промяна е трудна за постигане. Реализирането на успешно управление на промените в организациите е доста проблематично, което се дължи от една страна на недостатъчно управленски опит на съвременните мениджъри, а от друга страна, на съпротивата към промяна от страна на служителите.

Управлението на процесите на промяна се осъществяват поради стратегически мотиви, включително и необходимостта от по-интегриран начин на работа, както и необходимостта да се подобри ефективността на бизнеса. Поради тези съображения се изграждат структурирани програми, които включват набор от инструменти за осъществяване на успешни промени за относително кратък период от време. Изследването и управлението на организационната промяна изисква изучаването на възможната съпротива срещу промяната, динамиката на процесите и скоростта на промяната.

List of references:

1. Kotter, J.P., L. A Schlesinger, 'Choosing strategies for change', Harvard Business Review, 57, 2, 1979.
2. French, W., Jr. Bell, H. Cecil, Organization Development, Prandice Hall, New Jersey, 1999
3. Pettigrew, A.M., R.W. Woodman, K.S. Cameron, "Studying organizational change and development", Academy of Management Journal, Vol. 44 No. 4, 2001.
4. Schein, E.H., How culture forms, develops and changes, San Francisco: Jossey-Bass, 1985
5. Tetenbaum, T.J., Shifting paradigms: From Newton to chaos. Organizational Dynamics, 1998.

Пунько Б.М.

доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності, м. Львів, Україна

Пунько Б.М.

доктор экономических наук, профессор кафедры менеджмента
внешнеэкономической деятельности, г. Львов, Украина

Punko B.M.

Doctor of Economics, Professor cathedra foreign economic activity, Lviv, Ukraine

**РЕГУЛЮВАННЯ «МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ» ЯК ЕФЕКТИВНОГО
БІЗНЕСУ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
РЕГУЛИРОВАНИЕ «МЕЖДУНАРОДНОГО ТУРИЗМА» КАК
ЭФФЕКТИВНОГО БИЗНЕСА В СФЕРЕ ВНЕШНЕЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
REGULATION OF «INTERNATIONAL TOURISM» HOW EFFECTIVE
BUSINESS IN FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY**

Приведено історичні аспекти виникнення міжнародного туризму, сформульовано ринкову характеристику «міжнародного туризму», схематично відображено типологічні підходи до класифікації міжнародного туризму, подано дані про ролеві ознаки і вплив на економіку туристичного бізнесу на світовому рівні економіки, схематично відображено фактори розвитку «міжнародного туризму» і його трансформації у «туристичну індустрію», проаналізовано ризики та небезпеки, валютний вплив на національну економіку і особливості регулювання в Україні.

Ключові слова: міжнародний туризм, класифікація міжнародного туризму, типологія міжнародного туризму, ролеві ознаки туристичного бізнесу, вплив на економіку туристичного бізнесу, фактори розвитку «міжнародного туризму», туристична індустрія, валютний вплив, особливості регулювання.

Приведены исторические аспекты возникновения международного туризма, сформулировано рыночную характеристику «международного туризма», схематически отражено типологические подходы к классификации международного туризма, представлены данные о ролевых признаках и влиянии на экономику туристического бизнеса на мировом уровне экономики, схематически отражено факторы развития «международного туризма» и его трансформации в «туристическую индустрию», проанализированы риски и опасности, валютный влияние на национальную экономику и особенности регулирования в Украине.

Ключевые слова: международный туризм, классификация международного туризма, типология международного туризма, ролевые признаки туристического бизнеса, влияние на экономику туристического бизнеса, факторы развития «международного туризма», туристическая индустрия, валютный влияние, особенности регулирования.

Powered historical aspects of the emergence of international tourism, formulated market characterization «international tourism», schematically shown typological approach to the classification of international tourism, presented data on the role symptoms and impact on the economy of tourism on a global scale economy schematically shows the factors of «international tourism» and its the transformation of the «tourism industry», analyzes the risks and dangers, monetary impact on the national economy and especially the regulation in Ukraine.

Key words: international tourism, international tourism classification, typology of international tourism, role of tourism signs, the impact on the economy of tourism factors of «international tourism», tourist industry, currency impact, especially the regulation.

Вступ. Постановка проблеми та її зв'язок з теоретичними та практичними завданнями. Питання пізнання міжнародного туризму як сфери зовнішньої економічної діяльності висвітлено у ряді літературних джерел. Серед них можна відзначити: 1) Международный туризм: Учебное пособие для вузов; 2) Економіка зарубіжних країн: Підручник; 3) Основы международного туризма: Учебное пособие; 4) Світовий ринок послуг; 5) Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях. Навчальний посібник; 6) Міжнародні економічні відносини: Навч. Посібник; 7) Міжнародний туризм в епоху глобалізації // Журнал європейської економіки; 8) Международный туризм: вчера, сегодня, завтра; 9) Міжнародна економічна діяльність України; 10) Міжнародні економічні відносини. Навчальний посібник; 11) Международные экономические отношения: экономика туризма; 12) Міжнародні економічні відносини: Підручник та інших джерелах [1-14].

Проблема тісно зв'язана з розвитком національної економіки у цілому та його невід'ємної складової – міжнародного туризму.

Невирішені раніше частини загальної проблеми – ринкова характеристика, типологія класифікації міжнародного туризму, ролеві ознаки і вплив на економіку туристичного бізнесу на світовому рівні економіки, фактори розвитку «міжнародного туризму» і його трансформації у «туристичну індустрію», ризики та небезпеки, валютний вплив на національну економіку і особливості регулювання в Україні.

Мета дослідження – привести історичні аспекти виникнення міжнародного туризму, сформулювати ринкову характеристику «міжнародного туризму», відобразити типологічні підходи до класифікації міжнародного туризму, подати дані про ролеві ознаки і вплив на економіку туристичного бізнесу на світовому рівні економіки, фактори розвитку «міжнародного туризму» і його трансформації у «туристичну індустрію», проаналізувати ризики та небезпеки, валютний вплив на національну економіку і особливості регулювання в Україні.

Основна частина. Розглянемо деякі історичні аспекти виникнення міжнародного туризму. Міжнародний туризм є відносно молодою галуззю в світі, хоча свої корені бере з давніх часів, так як велика кількість людей відправлялися в подорожі з метою пізнання світу й відкриття нових територій, з торговельними, дипломатичними, військовими, релігійними й іншими місіями. Туризм спочатку розглядався як подорож. Термін «туризм» в перекладі з французького означає прогулянка, поїздка. Туристичні мандрівки потребували певних послуг з боку місцевого населення в плані розміщення, харчування й т.д. Історично першими підприємствами індустрії туризму стали таверни.

В античні часи основними мотивами подорожей були торгівля, освіта, паломництво, лікування. У Стародавній Греції зародилися й спортивні поїздки – «Олімпійські ігри». Розвиток торгівлі призвів до масового будівництва доріг, постійних дворів, таверн. Деякі постійні двори по розкоші не відрізнялися від

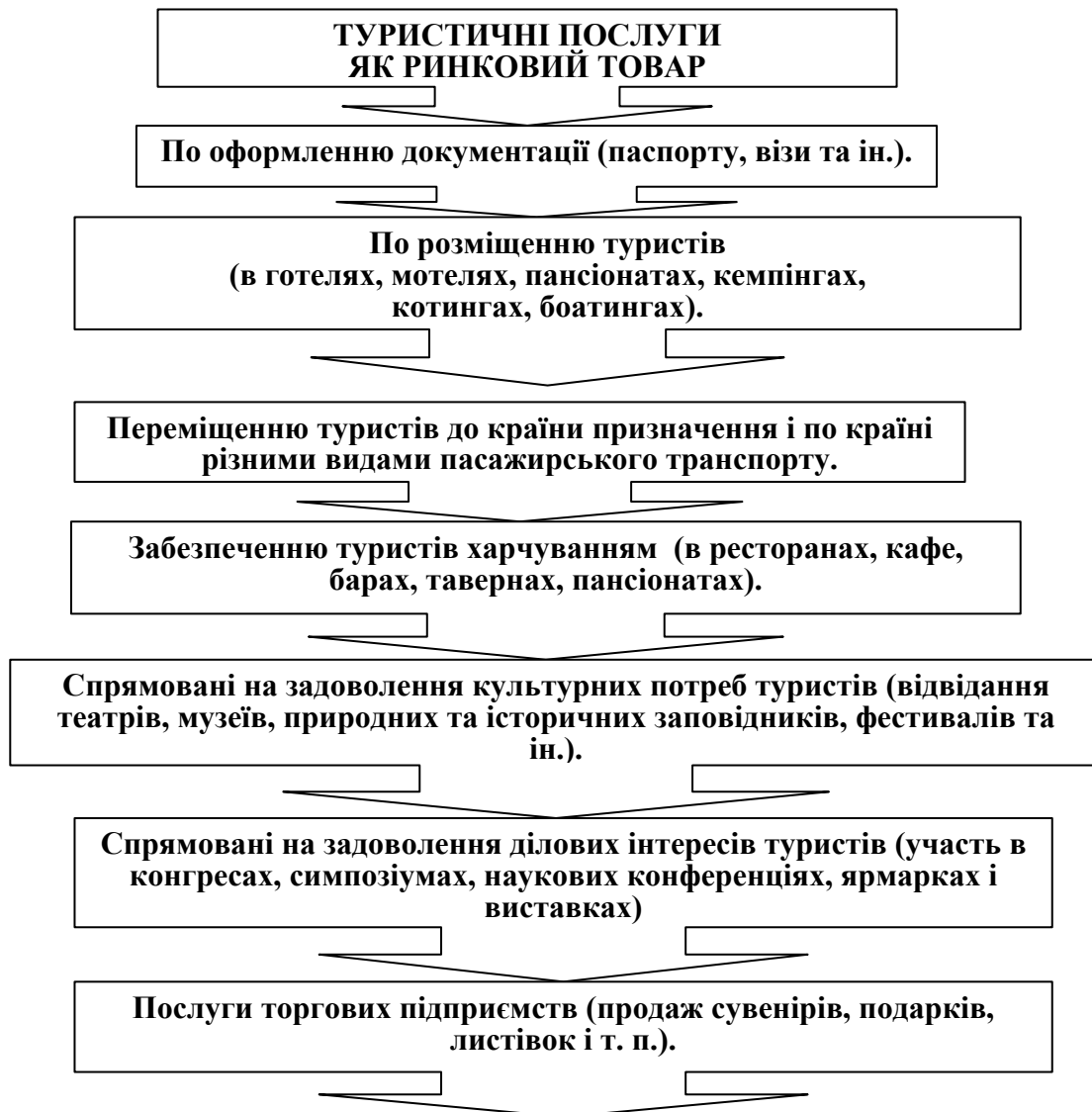
будинків багатих людей. Римська аристократія брала активну участь у рекреаційних подорожах - на свої вілли, до моря, у гори. На сході в старі часи подорожували великими караванами на верблюдах. Ночували в наметах або в караван-сараях (постоялий двір із загонем для тварин). У середні століття серед подорожей підсилювався релігійний фактор - величезні маси людей спрямовувалися до християнських і мусульманських святинь. І тільки епоха Ренесансу послабила релігійні мотиви й підсилила індивідуальний характер і освітню спрямованість поїздок. Молоді люди нерідко відправлялися в тур по Європі перш ніж зайнятися професією.

Європейське суспільство відпочивало на курортах Швейцарії, Німеччини, Австрії, Греції, Італії. Зародження спеціалізованих підприємств з виробництва туристичних послуг (XIX століття) і швидкий розвиток індустрії туризму (до 80-х рр. XX століття) сприяли появі етапу масового туризму. Революційний розвиток транспорту - поява пароплава, паровоза, розвиток автомобільної промисловості і розширення мережі доріг також зіграло важливу роль. Перші висококласні готелі з'явилися в Німеччині й Швейцарії на початку XIX століття, у другій половині століття - створюються бюро подорожей, які організовували туристичні поїздки й реалізовували споживачеві. У першій половині XX століття в Німеччині й СРСР стимулювався масовий відпочинок, спортивний туризм і військово-прикладні види спорту. Після економічного спаду, пов'язаного з другою світовою війною, почався новий етап. З 60-х років XX століття почався активний розвиток туристичних фірм, масового будівництва готелів і різного роду розважальних закладів. Європейський туризм був орієнтований на прийом американських туристів, а з 70-х років, розпочався ріст і виїзного туризму. В СРСР розвивалася мережа профспілкових лікувально-профілактичних і курортних установ, дитячий сезонний і спортивний туризм. З 80-х років XX століття темпи росту туризму сповільнилися, а масовий туризм трансформувався в диференційований. Туризм стає стилем життя, підсилюється тенденція до розширення асортиментів послуг, появі нових об'єктів рекреації. Популярними стають індивідуальні тури, екологічний і спортивний туризм.

Сформулюємо ринкову характеристику «міжнародного туризму». На рис. 1 схематично відображено структуру туристичних послуг як ринкового товару. «Міжнародний туризм» це бізнес-операції, які являють собою вид діяльності, спрямованої на надання різного виду туристичних послуг і реалізацію товарів туристичного попиту, з метою сприяння задоволення широкого кола культурних і духовних потреб іноземного туриста. Міжнародний туризм включає в себе осіб, що виїжджають за кордон і не займаються там оплачуваною діяльністю. Проте з розвитком економіки, коли потреба в подорожах різко виросла, з'явилися виробники послуг для таких подорожей, туризм стає товаром. Як товар туризм реалізується в формі послуг (матеріальних і нематеріальних).

Виникнення туризму як товару вимагало розвитку відповідної матеріально-технічної бази, наявності кваліфікованих кадрів по обслуговуванню туристів, цілеспрямованого і якісного управління

туристичними господарськими суб'єктами. Проте з розвитком економіки, коли потреба в подорожах різко виросла, з'явилися виробники послуг для таких подорожей, туризм стає товаром. Туризм як товар реалізується у формі послуг, які виражаються в корисному ефекті, що задовольняє ту чи іншу потребу в момент свого виявлення. При цьому послуга може бути надана або речами, або в процесі дії живої праці. Міжнародний туристичний обмін є обміном живими людьми. Туристичні послуги не можуть пересуватися за своїм покупцем, їх не можна зберігати. Ринок міжнародного туризму є ринком покупця.

**Рис. 1. Структура туристичних послуг як ринкового товару
(дж. авторське трактування)**

Відповідно до двох вказаних способів виробництва послуг розрізняють два види самих послуг. **Перший вид** - це такі послуги, які опосередковуються речами, тобто матеріальні. Наприклад, послуги по виробництву продуктів харчування для туристів. **Другий вид** - це послуги, дія яких спрямована на живу людину чи оточуючі її умови, тобто нематеріальні. До них відносяться послуги по реалізації туристичних путівок, обслуговуванню туристів у готелі, організації театральних вистав та ін. В даному випадку праця надає послугу не

річчю, а в ролі діяльності. Однак обидва види послуг мають вартість і являються товаром. Вся діяльність туристичного господарського суб'єкта пов'язана з наданням послуг. Туризм – це екскурсії, походи і подорожі в яких відпочинок поєднується з пізнавальними і освітніми цілями.

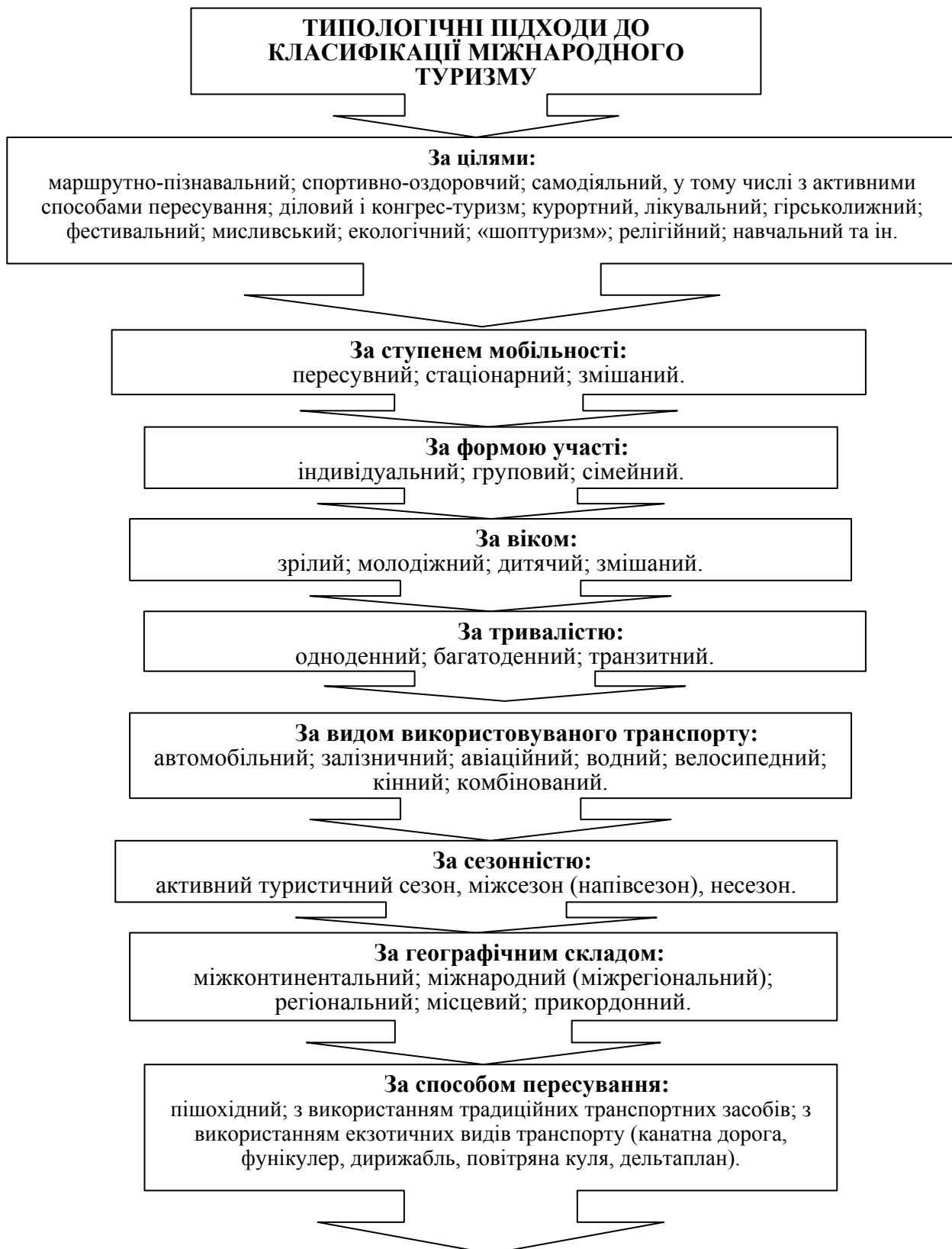
Туристичні послуги є ринковим товаром або складовою товарно-споживчих відносин. Туристичні послуги, запропоновані в ролі товару на світовому ринку - різноманітні. Туристичні послуги визначаються Законом України «Про туризм» (Введений в дію Постановою ВР N 325/95-ВР від 15.09.95). Цей Закон визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму та спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і стан довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних подорожей. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму на території України.

Типологічні підходи до класифікації міжнародного туризму. На рис. 2 схематично відображено типологічні підходи до класифікації міжнародного туризму. Однією із характерних рис сучасного туризму являється його масовість. Масовий характер туризм набув у післявоєнні роки. З предмета розкоші він став потребою для більшості населення багатьох країн світу. За призначенням і формами проведення туризм поділяється на плановий (екскурсний) і самодіяльний. При плановому туризмі учасники подорожують на автобусах, літаках, теплоходах, у поїздах по наперед намічених маршрутах, зупиняються в готелях або на турбазах, де їм надається ночівля, харчування і екскурсовод. При самодіяльному туризмі подорож будується повністю або частково на самообслуговуванні. Тут туристи самі намічають маршрути і спосіб пересування, забезпечують собі харчування, нічліг і місце відпочинку, намічають місця для екскурсій.

Закон України «Про туризм» визначає туристичні послуги як послуги суб'єктів туристичної діяльності по розміщенню, харчуванню, транспортному, інформаційно-рекламному обслуговуванню, а також послуги закладів культури, спорту, побуту, відпочинку і т. п., спрямовані на задоволення потреб туристів. Туристу можуть бути надані або певні види послуг, або повний комплекс послуг. Останній надається шляхом продажу так званих інклюзив-турів і пекідж-турів. Інклюзив-тур - найбільш поширений вид індивідуальної чи групової подорожі в організованому туризмі. І.-т. - чітко спланована за маршрутом, часом початку та закінчення поїздки, що включає обов'язковий набір послуг із зазначенням їх вартості та якості. Вартість І.-т. менша суми цін за елементами обслуговування в разі їх окремого придбання туристом.

Пекідж-тур - будь-який тур (індивідуальний або груповий), що складається з деякого набору послуг (перевезення, розміщення, харчування, екскурсії тощо), загальна продажна вартість якого дорівнює сумі вартості його елементів. Інклюзив-тури частіше всього використовуються при авіаційних перевезеннях. Вартість перевезення до місця призначення і назад в даному

випадку визначається на основі спеціально розроблених інклюзив-тарифів, які інколи нижчі звичайних. Вони включають також вартість розміщення туристів у готелі, харчування та інші послуги.

Рис. 2. Типологічні підходи до класифікації міжнародного туризму (дж. авторське трактування)

Інклюзив-тури використовуються як при групових, так і при індивідуальних поїздках. Пекідж-тур також передбачає надання клієнту повного комплексу послуг, проте в нього можуть не входити транспортні послуги. Принципіальних відмінностей між цими видами комплексних послуг немає. Інклюзив-тур більш поширений в західних країнах, пекідж-тур - в США. Структура цих турів залежить від конкретної країни, складу туристів, їх купівельної спроможності, від характеру послуг, їх асортименту і якості [15].

Туристичний бізнес на світовому рівні економіки є високоефективною економічною діяльністю. У табл. 1 представлено дані, які характеризують ролеві ознаки і вплив на економіку туристичного бізнесу на світовому рівні економіки. В сучасних умовах туризм являє собою одну з найбільш розвинених галузей світового господарства, форм зовнішньої економічної діяльності.

Таблиця 1

Ролеві ознаки і вплив на економіку туристичного бізнесу на світовому рівні економіки (дж. складено автором за даними [16-21])

Роль	Країни	Вплив на економіку
Пріоритетна галузь економіки	Угорщина, Чехія, Австрія, Швейцарія, Італія, Франція, Іспанія, Португалія та ін.	Внесок у валовий національний дохід складає 15-35%.
Джерело надходжень іноземної валюти в загальній сумі надходжень від експорту товарів і послуг.	Швейцарія Італія	12%. 11%.
Найвищий показник в загальній сумі надходжень від експорту товарів і послуг.	Іспанія Австралія і Греція Португалія Кіпр Колумбія Ямайка Панама Гаїті	35% 36% 21%. 52%. 20%. 30%. 55%. 73%.
Всесвітня організація з туризму у своїй класифікації виділяє країни, що є переважно постачальниками туристів.	США, Бельгія, Данія, Німеччина, Голландія, Нова Зеландія, Швеція, Канада, Англія.	Відплив валютних надходжень.
Країни що є, в основному, реципієнтами туристів.	Австралія, Греція, Кіпр, Італія, Іспанія, Мексика, Туреччина, Португалія, Франція, Швейцарія.	Приплив валютних надходжень.

Якщо в 1950 р. кількість туристів у всьому світі складала 25 млн., а обіг тур індустрії - 2,1 млрд. \$ США, то в 1995 р., згідно даних Всесвітньої Організації Туризму (ВОТ), ці показники перевищили 400 млн. і 372,6 млрд. \$ США. До початку 90-х років частка туризму вже склала більше 10% світової торгівлі товарами й послугами, що дозволило йому зайняти третє місце після експорту нафти і автомобілів, а до 2005 р. туризм повинен вийти на перше місце. Туристичний бізнес захоплює підприємців по багатьох причинах,

частково, це: невеликі стартові інвестиції; зростаючий попит на туристичні послуги; високий рівень рентабельності і мінімальний період окупності витрат.

В економіці окремої країни міжнародний туризм виконує ряд важливих функцій. Міжнародний туризм - джерело валютних надходжень для країни і засіб для забезпечення зайнятості. Туризм є однією з небагатьох галузей світового господарства, де постійно зростає кількість робочих місць, що у 1,5 рази перевищує цей середньогалузевий показник в інших сферах економічної діяльності. Робочі місця та туристичні підприємства зазвичай створюються в менш розвинутих регіонах країн базування, що сприяє поліпшенню економічної ситуації та заохочує місцевих жителів не полишати традиційні зони мешкання у пошуках економічно привабливіших місць проживання. Активно розвивається так званий сільський туризм, який у країнах Європи розглядають як найефективніший шлях соціального розвитку сільських депресивних регіонів, шлях до забезпечення зайнятості сільського населення, яке витісняється зі сфери матеріального виробництва внаслідок науково-технічного прогресу.

Значення туризму в світі постійно зростає, що пов'язано з впливом туризму на економіку окремої країни: туризм розширює внески в платіжний баланс країни, забезпечує зайнятість населення, сприяє диверсифікації економіки, а також раціональному використанню рекреаційних ресурсів. В сучасних умовах туризм являє собою одну з найбільш розвинутих галузей світового господарства, а також одну з форм міжнародної торгівлі послугами, які найдинамічніше розвиваються. В цілому обсяги валютних надходжень від туризму за період з 1950 по 1995 роки виросли в 144 рази. Так, якщо в 1950 р. кількість туристів у всьому світі складала 25 млн а обіг тур індустрії - 2,1 млрд. дол. то в 1995 р згідно даних Всесвітньої організації туризму, ці показники перевищили 400 млн. і 372,6 млрд. дол. США. До початку 90-х років частка туризму вже склала більше 10% світової торгівлі товарами й послугами, що дозволило йому зайняти третє місце після експорту нафти і автомобілів.

Сьогодні найбільший розвиток міжнародний туризм одержав у західноєвропейських країнах. На частку цього регіону приходиться понад 70% світового туристичного ринку і близько 60% валютних надходжень. Приблизно 20% припадає на Америку, менше 10% – на Азію, Африку й Австралію разом узяті. Міжнародний туризм розвивається нерівномірно не лише в окремих регіонах, а й у межах певного регіону планети, що зумовлено ступенем розвитку туристичної інфраструктури, віддаленістю території та іншими чинниками. Найбільші прибутки від туризму отримують такі країни як США, Іспанія, Франція, Італія. Проте в США спостерігається поступове зменшення темпів приростів грошових надходжень з 2000 р. Найдинамічніше за показниками грошових надходжень від міжнародного туризму розвиваються Китай, Греція та Німеччина.

Виробництво туристичних послуг щорічно збільшується на 3,5%, число зайнятих у туристичному секторі - на 1,4%. Щорічний ріст туристичних прибуттів складає 5,7%, ріст капітальних інвестицій - 4,8%, і до 2015 р. їхня сума складе \$ США 1673 млрд. До 2015 р. показник зайнятих у суміжних

галузях з туризмом працівників виросте майже до 270 млн. робочих місць (8,9%). Першою країною за кількістю зайнятого населення залишатиметься Китай (78 594 тис.чол), за ним йтиме Індія (26 078 тис.чол) та США (19 261 тис.чол). Очевидно, що через 10 років витрати мандрівників виростуть. Наприклад, витрати американських туристів як усередині країни, так і за її межами зростуть майже вдвічі. А по темпах приросту цього показника в першій десятці країн виявляться в основному держави, що розвиваються, Азії. Швидше всього витрати туристів будуть рости в Китаї. З європейських країн у десятку ввійдуть держави Східної Європи: Польща, чий середньорічний ріст витрат на туризм складе 8,2%, і Чеська Республіка - 7,6%. Країни з найбільшими витратами туристів 2015 р. (\$, млн.): США - 1 633 790, Японія - 382 866, Німеччина - 306 492, Великобританія - 252 213, Франція - 214 648, Італія - 195 460, Іспанія - 159 869, Китай - 131 933, Канада - 108 527, Мексика - 96 515.

Всесвітня організація з туризму у своїй класифікації виділяє країни, що є переважно постачальниками туристів (США, Бельгія, Данія, Німеччина, Голландія, Нова Зеландія, Швеція, Канада, Англія) і країни що є, в основному, реципієнтами (Австралія, Греція, Кіпр, Італія, Іспанія, Мексика, Туреччина, Португалія, Франція, Швейцарія). Найбільші прибутки за 2003-2007 рр. отримали такі країни як США, Іспанія, Франція, Італія. Проте в США спостерігається поступове зменшення темпів приростів грошових надходжень з 2000 р. Найдинамічніше за показниками грошових надходжень від міжнародного туризму розвиваються Китай, Греція та Німеччина. Найбільше число зайнятого населення в туристичній сфері спостерігається в країнах Східної Азії (Корея, Японія, Китай) – 74819 тис.чол. Далі йдуть країни Південної Азії – 30 795 тис.чол. В Європі цей показник складає 24 301 тис.чол. Основну частину надходжень до в туристичний сектор складають витрати туристів, які подорожують за особистими цілями. За даними звіту Міжнародної ради з подорожей і туризму (World Travel and Tourism Council), 2004 р. у сфері подорожей і туризму безпосередньо працювало майже 73,7 млн осіб, або 2,8% зайнятих у світовому господарстві, а у суміжних з туризмом галузях - ще близько 215 млн осіб (8,1% працездатного населення планети). За кількістю зайнятих тут лідирують Китай, Індія, США, Індонезія, Японія, Бразилія, Росія, Німеччина, Іспанія і Франція. Очікується, що зайнятість у зазначених сферах світового господарства до 2014 р. сягне 8,6% працездатного населення Землі.

Міжнародний туризм являється активним джерелом надходжень іноземної валюти. Наприклад, велика частина доходів від міжнародного туризму в загальній сумі надходжень від експорту товарів і послуг складає: в Іспанії 35%, Австралії і Греції - по 36%, Швейцарії – 12%, Італії – 11%, Португалії – 21% і на Кіпрі - 52%. В більшості країн, що розвиваються, на долю іноземного туризму припадає 10-15% доходів від експорту товарів і послуг. Проте в деяких країнах цей показник значно вищий, наприклад, в Колумбії він складає 20%, Ямайці – 30%, Панамі -55% і на Гаїті -73%.

Міжнародний туризм розширює внески в платіжний баланс і ВНП країни. Так у таких країнах, як Угорщина, Чехія, Австрія, Швейцарія, Італія, Франція, Іспанія, Португалія туризм являється одною з пріоритетних галузей, внесок у

валовий національний дохід яких складає 15-35%. Міжнародний туризм сприяє диверсифікації економіки, створюючи галузі, обслуговуючі сфери туризму: будівництва, торгівлі, сільського господарства, виробництво товарів народного споживання і т.д. Із зростанням зайнятості в сфері туризму ростуть прибутки населення і підвищується рівень добробуту нації. Часто завдяки міжнародному туризму у віддалених територіях з'являється стимул до розвитку. Зокрема, там відроджуються забуті ремесла й окремі галузі народної творчості. Надання туристичних послуг є вигідним для держави з точки зору використання рекреаційних ресурсів. Таким чином, іноземний турист платить за туристичні послуги, при цьому не вивозячи рекреаційні ресурси за межі країни. Країна отримує прибутки, зберігаючи свої природні та культурно-історичні цінності. Для деяких слаборозвинутих країн туризм є єдиним рушієм економічного зростання. Кенія, Танзанія, Єгипет, Марокко, Туніс, Мадагаскар та Маврикій – це ті країни, уряди яких стимулюють розвиток туристичної галузі, так як туризм – це єдине джерело надходження капіталу та іноземних інвестицій.

У прогнозах Всесвітньої ради з туризму й подорожей відзначено, що індустрію подорожей у найближче десятиліття чекає планомірний ріст, оскільки ринок нарешті оправився від серії ударів, які гальмували його розвиток - терактів 11 вересня в США, війни в Іраку, епідемії атипової пневмонії й пташиного грипу, цунамі в Азії. Згідно даних СОТ до 2020 р. спостерігатиметься збільшення ринкової частки у всіх регіонах світу крім Європи та Америки (тут прогнозується скорочення). Середні темпи зростання будуть найвищими на Середньому Сході та Східній Азії та Океанії (відповідно 7,1% і 6,5%), а найнижчі темпи спостерігатимуться в Північній та Південній Америці (3,9%).

Розглянемо детальніше фактори розвитку «міжнародного туризму» і його трансформації у сучасну високоефективну «туристичну індустрію». На рис. 3. схематично відображено фактори розвитку «міжнародного туризму» і його трансформації у «туристичну індустрію». Масовий попит на туристичні послуги породив масове «Туристичне виробництво». Формується міцна туристична індустрія зі своїми, індивідами, своїм продуктом, виробничим циклом, методами організації і управління виробництвом.

Під поняттям «туристична індустрія» розуміють сукупність виробничих, транспортних і торгових підприємств, що виробляють і реалізують туристичні послуги і, товари туристичного попиту. Сюди відносяться готелі та інші засоби розміщення туристів, транспорт, підприємства громадського харчування, підприємства, що випускають сувеніри та інші товари туристичного попиту. Міжнародний туризм сьогодні істотно впливає на розвиток світогосподарських зв'язків, економіку окремих країн; розвиток туризму, ріст об'єму туристичних послуг збільшує кількість робочих місць – це головні фактори перетворення «міжнародного туризму» у «туристичну індустрію». За оцінками спеціалістів, в даний час в тур індустрії працює більше 100 млн. чоловік, кожне 16-е робоче місце в світі приходить на туризм, кожний 8-й працездатний чоловік в світі зайнятий в цьому секторі.

Рис. 3. Фактори розвитку «міжнародного туризму» і його трансформації у «туристичну індустрію» (дж. авторське трактування)

Пожвавлення в туристичній індустрії сприятливо позначилося на економіці всіх країн світу, галузь в цілому оцінюється в 10,6% доходів у світовий ВВП, найбільш туристичними регіонами Світу є: ЄС, Північна Америка, Східна Азія, Південно-Східна Азія, Латинська Америка, Близький Схід, Південна Азія, Північна Африка, Карибський басейн. Завдяки взаємозв'язку туризму із суміжними галузями економіки, туризм створив 221,6 млн робочих місць (8,3% від загальносвітового показника). Найбільше число зайнятого населення в туристичній сфері спостерігається в країнах Східної Азії

(Корея, Японія, Китай) – 74819 тис. чол. Далі йдуть країни Південної Азії – 30 795 тис. осіб.

В Європі цей показник складає 24 301 тис. осіб, найбільша кількість туристів відвідують Австралію та Океанію у місяці, коли в Європі та Північній Америці відбувається спад туристичної активності. Це дозволяє згладити сезонні коливання в міжнародному туризмі в загальному. Азіатсько-Тихоокеанський регіон приваблює туристів своєю унікальною природою, а нові індустріальні країни бізнес-турами. Розважальний туризм розвинений у Японії, Південній Кореї і в Тайвані.

Японська індустрія посідає друге місце у світі після США. Гонконг і Сінгапур пропонує шоп-туризм. Таїланд освоє нові пляжі на південному узбережжі країни, організовує пізнавальні поїздки в північну частину. Добре розвинений туризм в Австралії і Новій Зеландії, у Меланезії й Мікронезії. Відпочинок на островах Тихого океану виграє від відносної близькості австралійського ринку і має гарний імідж у Європі.

В Африці темп приросту складає (64,1%). Теплий клімат, піщані пляжі, унікальні історичні та культурні пам'ятки, екзотична флора і фауна таких країн як Кенія, Замбія, Маврикій, Туніс та Алжир сприяли збільшенню туристів в Африканському регіоні. Проте число іноземних туристів, що відвідують Африку, і грошові надходження від них відносно невеликі і становлять біля 2-3% загальносвітових. Ріст міжнародного туризму в Африці стримувався через високі ціни африканського продукту на туризм утворюючих ринках. Однак, в останні роки регіон переключився на недорогий масовий, переважно пляжний туризм, особливо на півночі континенту біля берегів Середземного моря. Найбільш популярні місця відпочинку туристів розташовані: на півночі - Туніс, Єгипет, Марокко; на сході - Кенія, Танзанія, Сейшельські острови, Мавританія, Зімбабве. Деякі з них спеціалізуються на елітному пляжному туризмі й розвивають високорозвинену готельну індустрію, одержуючи з кожного відпочиваючого до 900 дол. США. Однак, Африка в цілому відстає в міжнародному туризмі, тому що багато країн регіону економічно не розвинені і не мають політичної стабільності, а також у багатьох частинах континенту тривають військові конфлікти, епідемії.

Америка є другим після Європи регіоном за часткою надходжень до ВВП, темпи приросту (30,6%). Це Південна, Центральна й Північна Америка, острова Карибського басейну. США і Канада - величезний внутрішній туристичний ринок і високорозвинена інфраструктура з великою готельною мережею й транспортною індустрією. У Південній Америці туристичні потоки відносно слабкі через політичну нестабільність і економічний розвиток. Основні види туризму - пляжний, спортивний, екскурсійний, бізнес-туризм. Доходи від міжнародного туризму досягають 10-20% від загальних доходів експорту. Такий високий рівень є наслідком конкурентоспроможності регіону й спеціалізацією деяких районів на туризмі - Канада, Карибські острови. Європа залишається лідером світового туризму, у 2007 році частка надходжень до ВВП склала (1,615 млн. дол. США), що є найбільшим показником серед всіх регіонів світу. Темпи приросту склали 53,93%. Європа вважається основним регіоном

світу в сфері санаторно-курортного лікування, відпочинку та туризму. В європейському регіоні зосереджені джерела мінеральних вод, пляжі, гірські території. Більша частина регіону має всі умови для проведення відпочинку, санаторно-курортного лікування. На розвиток рекреації впливає і те, що в Європі найвищий рівень освіченості та культури. Традиційно тут проводяться різні міжнародні заходи: конгреси, з'їзди, конференції, семінари, симпозиуми, фестивалі, спортивні змагання і інше, що сприяє розвитку туризму. Проте частка Європи у світовому туризмі поступово зменшується.

Ризики і небезпеки індустрії туризму теж мають місце. Розвиток міжнародного туризму викликає й деякі негативні наслідки, наприклад, інфляцію, знищення довкілля, порушення традицій місцевого населення тощо. Тобто індустрія туризму несе з собою і певні ризики та небезпеки:

1. Екологічні небезпеки. Насамперед туризм впливає на навколишнє середовище надмірною концентрацією виробництва й людей у туристичних центрах, освоює раніше що не використовувалися природні комплекси й підсилює вплив інших галузей (сільське господарство, будівництво, лісозаготівлі, мисливські промисли).

2. Втрата культурних цінностей. Загострення релігійних протиріч, комерціалізація життя й розвиток туризму в окремих регіонах приводить до знецінення традицій і падіння престижу національних культур, особливу заклопотаність у світової громадськості викликає секс-туризм і вивіз туристами витворів мистецтв.

3. Негативний вплив на довкілля. Природне середовище постійно загрожує людині різними стихійними лихами, соціальне середовище має такі проблеми як епідемії, віл-Інфекції, злочинність, поширення наркотиків, насильство, тероризм, піратство, військові ускладнення, щорічно порядку 30 держав відносять до числа несприятливих для туризму.

4. Техногенні небезпеки. Одними із самих серйозних ризиків у туризмі залишаються транспортні події, аварії і катастрофи, багато проблем створюють великі аварії на атомних електростанціях, хімічних комбінатах, військових об'єктах, аварії й пожежі на об'єктах туриндустрії щорічно призводять до травм і смертельних випадків серед туристів.

5. Порушення норм міжнародного права. Анексія територій, розпалювання війни і воєнних дій, застосування нищівної для інфраструктури міст і життя людей зброї, терористичні загрози, застосування інших форм насилля над людськими суспільствами і правом людства на безпечне і мирне співіснування..

6. Відплив валюти за кордон. Міжнародний туризм може призвести також і до відпливу валюти за кордон, з такою ситуацією зіштовхнулася низка країн, що розвиваються, які змушені купувати за кордоном продукти і товари для іноземних туристів та необхідне для інфраструктури туризму обладнання, має місце і «демонстраційний ефект» міжнародного туризму – іноземні туристи під час своїх поїздок демонструють зарубіжні товари, що викликає зростання місцевого попиту на них.

7. У світовому вимірі відносна втрата домінуючого положення Європи в туризмі: 1) старіння туристичного продукту Південно-європейських країн - Греція і Італія, особливо це стосується Греції, яка одночасно із загальноекономічними позиціями, здає і туристичну позицію; 2) високі ціни на туристичні продукти в північноєвропейських країнах (Великобританія, Швеція); 3) соціально-економічні і етнічні проблеми в східноєвропейських країнах; 4) ріст популярності країн Південно-Східної Азії.

Міжнародний туризм у 2015 році побив черговий рекорд - світовий туристичний потік досягнув показника в 1,18 млрд мандрівників, що на 4,4% перевищує той же показник попереднього року (за повідомленням Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO)). Потік зріс, незважаючи на побоювання, пов'язані з поширенням терористичної загрози. За даними організації, в Європі іноземний турпотік зріс на 5%, або на 29 млн прибуттів. В цілому у 2015 році число прибуттів в регіон досягло 609 млн. Число прибуттів в Азіатсько-Тихоокеанський регіон збільшилася на 5%, або на 13 млн, і досягло 277 млн. Північна і Південна Америки також показали зростання турпотіку на 5%, або 9 млн прибуттів. Всього ж в регіон було виконано 191 млн поїздок. Зростання турпотіку також було і в регіонах Близького Сходу. Число поїздок туди зросло на 3% і досягло 54 млн. На мільйон менше прибуттів зафіксовано в країнах Африки, і цей показник на 3% нижче торішнього. Найбільший приріст міжнародного турпотіку надалі забезпечує Китай, громадяни якого рік у рік збільшують витрати на відпочинок за кордоном. У той же час Росія і Бразилія, які в минулі роки демонстрували зростання міжнародних турпотіків, в 2015 році знизили свої показники через економічну кризу. Росія через економічні санкції, у зв'язку з анексією частини території суверенної України та участю у воєнних діях на Донбасі і у Луганській області.

Туристична діяльність в Україні аналізується державною службою статистики України, у статистичному бюлетені висвітлюються такі показники, як:

- ❖ загальна характеристика суб'єктів туристичної діяльності України;
- ❖ кількість суб'єктів туристичної діяльності України за регіонами;
- ❖ витрати суб'єктів туристичної діяльності на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичного продукту; кількість і вартість реалізованих суб'єктами туристичної діяльності туристичних путівок;
- ❖ кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності;
- ❖ розподіл туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за метою поїздки та видами туризму.

Розшифровка цих головних показників здійснюється у розрізі суб'єктів туристичної діяльності - юридичних осіб (ЮО) та фізичних осіб-підприємців (ФОП). Головними структурними показниками в розрізі років виступають наступні:

- суб'єкти туристичної діяльності в Україні за регіонами;
- показники роботи суб'єктів туристичної діяльності за регіонами;

- витрати суб'єктів туристичної діяльності на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичного продукту за регіонами;
- витрати турагентів на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичного продукту за регіонами;
- витрати суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність, на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичного продукту за регіонами;
- кількість реалізованих турагентами туристичних путівок за регіонами;
- вартість реалізованих турагентами туристичних путівок за регіонами;
- кількість туроднів за реалізованими турагентами туристичними путівками за регіонами;
- кількість туристів та екскурсантів, обслугованих турагентами за регіонами;
- розподіл туристів, обслугованих турагентами, за метою поїздки та видами туризму за регіонами;
- розподіл громадян України за країнами, до яких вони виїжджали, та іноземних громадян за країнами, з яких вони прибули в Україну та ін.

У економічно стабільних країнах туристична сфера діяльності проявляє значний додатній «валютний вплив» на національну економіку, який проявляється у значній частці внеску у валовий національний дохід країни. В Україні цей «валютний вплив», із зрозумілих у 2014-2016 роках причин, незначний. Стратегічний розвиток міжнародного туризму неможливий без стратегії розвитку економіки країни у цілому. В українських урядів чомусь досі нічого не виходило у контексті розвитку країни. Замість розвитку країни, на протязі 25 років, спостерігаються процеси клонування кримінально-корупційних псевдо мільйонерів, перенесення української економіки у офшорні зони, збільшення числа безробітних і бідних, інші ознаки свідомого і несвідомого руйнування держави.

Узагальнення і висновки. Перспективними заходами стратегічного розвитку міжнародного туризму в Україні можуть бути:

- урізноманітнення сегментів туризму, оптимізація структури споживання товарів і послуг в бік збільшення частки споживання туристичних послуг;
- розвиток матеріально-технічної бази туристичної індустрії, що створює необхідні умови для масового туризму (готельні умови, удосконалювання усіх видів транспорту, впровадження в індустрію комп'ютерної техніки тощо);
- регулювання демографічного чинника - зміна вікової структури населення, збільшення середньої тривалості життя дозволяє більшій кількості людей здійснювати закордонні подорожі;

- зростання економічного росту, соціального прогресу і добробуту населення, збільшення числа найманих робітників та службовців, інтенсифікація праці й одержання працюючими більш тривалих відпусток; ;
- пом'якшення міжнародного клімату - перехід від конфронтації між провідними державами до співробітництва і порозуміння;
- зростання культурного рівня населення, стимулювання мотивів щодо ознайомлення з закордонним культурними цінностями, розвиток міждержавних зв'язків і культурних обмінів між країнами, розширення міжособистісних зв'язків за різноманітними інтересами;
- переоцінка української національної валюти (за існуючим курсом гривні до долара, Євро, або інших провідних валют світу, годі й мріяти про активізацію «українського міжнародного туризму»), ослаблення обмежень на вивіз валюти і спрощення прикордонних формальностей та ін.

Бібліографічні посилання:

1. Александрова А.Ю. Международный туризм: Учебное пособие для вузов / А.Ю. Александрова. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 464с.
2. Вергун В.А. Економіка зарубіжних країн: Підручник / В.А Вергун, А.С. Філіпенко. – К.: Либідь, 1996.
3. Вавилова Е.В. Основы международного туризма: Учебное пособие / Е.В. Вавилова. – М.: Гардарики, 2005. – 160с.
4. Заблоцька Р.О. Світовий ринок послуг / Р.О. Заблоцька. – К.: Знання України, 2005 – 280 с.
5. Козак Ю.І. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях. Навчальний посібник / Ю.І. Козак, В.В Ковалевський, К.І. Ржепівський. – К.: Центр навчальної літератури, 2004 – 676 с.
6. Козик В.В. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібник / В.В. Козик, Л.А. Панкова. – К.: Знання-Прес, 2000. – 277 с.
7. Ліманський А. Міжнародний туризм в епоху глобалізації // Журнал європейської економіки / А.Ліманський, Я. Ружковський. – 2005. – №3. – С.295-306
8. Немоляева М.Э. Международный туризм: вчера, сегодня, завтра / М.Э. Немоляева, Л.Ф. Хадорков. – М.: Международные отношения, 1985.
9. Новицький В.С. Міжнародна економічна діяльність України / В.С. Новицький. – К.: КНЕУ, 2003
10. Передній О.С. Міжнародні економічні відносини. Навчальний посібник / О.С. Передній. – К.: Центр навчальної літератури, 2006 – 274 с.
11. Панирян Г.А. Международные экономические отношения: экономика туризма / Г.А. Панирян. – М.: Финансы и статистика, 2000.
12. Школа І.М. Міжнародні економічні відносини: Підручник / За ред. І.М. Школи / І.М. Школа, В.М. Козменко, О.В. Бабінська. – Київ: КНТЕУ, 2003. – 589 с.
13. WTO: Tourism Highlights 2003, World Tourism Barometer (Vol 2, No. 3, October 2004).
14. 2006 год оказался необычайно успешным для мирового туризма // Новости турбизнеса. – 2007. – №3-4. – С.23.
15. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географ. / О.О. Бейдик. – К.: «Палітра», 1997. – 130 с.
16. Інтернетресурс: Режим доступу / <http://ebk.net.ua/Book/MenedgmentZED/10-15/6131.htm>.
17. Інтернетресурс: Режим доступу / <http://pokrovsk.info>.
18. Інтернетресурс: Режим доступу / <http://rating.rbc.ru>.
19. Інтернетресурс: Режим доступу / <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
20. Інтернетресурс: Режим доступу / <http://www.tourbus.ru>.

21. Інтернетресурс: Режим доступу / <http://www.world-tourism.org>.

22. Інтернетресурс: Режим доступу / <http://www.tour.com.ua>.

List of references:

1. A. Alexandrov. The International Tourism: Uchebnoe posobyе for universities / A.J. Aleksandrov. - М .: Aspekt Press, 2001. - 464p.
2. Verhun V.A. Economy of foreign countries: Textbook / V.A. Verhun, AS Filipenko. - К .: Lybed, 1996.
3. Vavilov E.V. Basics of International Tourism: Uchebnoe posobyе / E.V. Vavilov. - М .: Gardariki, 2005. - 160p.
4. Zablotska R.O. The world market of services / R.O. Zablotska. - К .: Knowledge of Ukraine, 2005 - 280 p.
5. Kozak Y. I. International economy: the questions and answers. Tutorial / Y.I. Kozak, V.V. Kovalevsky, K.I. Rzhepivsky. - К .: Center of educational literature, 2004 - 676 p.
6. Kozik V.V. International economic relations: Training. manual / V.V. Kozik, L.A. Pankov. - К .: Knowledge Press, 2000. - 277 p.
7. Limansky A. International tourism in the era of globalization // Journal of the European economy / A. Limansky, J. Ruzhkovsky. - 2005. - №3. - S.295-306
8. Nemolyaeva M.Э. The International Tourism: yesterday, today and tomorrow / M.Э. Nemolyaeva, L.F. Hadorkov. - М .: The International relations, 1985.
9. Novitsky V.E. International economic activity of Ukraine / V.E. Novitsky. - К .: KNEU, 2003
10. Peredny O.S. International Economic Relations. Textbook / O.S. Peredny. - К .: Center of educational literature, 2006 - 274 p.
11. Panyryan G.A. The International Economic relations: Economy tourism / G.A. Panyryan. - М .: Finance and Statistics, 2000.
12. Schkola I.M. International Economic Relations: Textbook / I.M. Schkola / I.M. Schkola, V.M. Kozmenko, A.V. Babinsky. - Kyiv: KNTEU, 2003. - 589 p.
13. WTO: Tourism Highlights 2003, World Tourism Barometer (Vol 2, No. 3, October 2004).
14. 2006 year viviti unusual successful for world tourism // Tourism News. - 2007. - №3-4. - P.23.
15. Beydyk O.O. Glossary Directory geography of tourism and recreational rekrealohiyi geography / O.O. Beydyk. - К .: «Palette», 1997. - 130 p.
16. Internetresurs: Access / <http://ebk.net.ua/Book/MenedgmentZED/10-15/6131.htm>.
17. Internetresurs: Access / <http://pokrovsk.info>.
18. Internetresurs: Access / <http://rating.rbc.ru>.
19. Internetresurs: Access / <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
20. Internetresurs: Access / <http://www.tourbus.ru>.
21. Internetresurs: Access / <http://www.world-tourism.org>.

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
Економіка і Фінанси**

**SCIENTIFIC JOURNAL
Economics and Finance**

№ 11, 2016

**Журнал включено до
Російського індексу наукового цитування (РИНЦ)
Index Copernicus International
Ulrich's Periodicals Directory**

Матеріали публікуються українською, російською й англійською мовами

Засновник і видавець: Дробязко Світлана Ігорівна

E-mail: ecofin.at.ua@gmail.com

Сайт: <http://ecofin.at.ua>

Поштова адреса: 49107, м. Дніпропетровськ, а/с 5720

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 20225-1025-Р

Віддруковано: ПП «Ліра ЛТД»

49000, м. Дніпропетровськ, вул. Погребняка, 25/57.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру

Серія ДК № 188 від 19.09.2000 р.

Формат 60/84/8 Підписано до друку: 08.12.2016 р. Наклад 150 прим.

**Научный журнал «ЭКОНОМИКА И ФИНАНСЫ» (Украина)
приглашают принять участие в Международных научно-практических конференциях:**

Название конференции	Дата проведения	Последний срок подачи материалов	Срок выхода из печати эл.версии сборника
Современные научные исследования, Montreal, Canada	27 января 2017	26 января 2017	15 февраля 2017
Актуальные вопросы современной науки, Taunton, United States of America	24 февраля 2017	23 февраля 2017	15 марта 2017
Стратегии развития науки и образования, Namur, Belgique	30 марта 2017	29 марта 2017	15 апреля 2017
Научные исследования: тенденции и перспективы, Mexico City, Mexico	28 апреля 2017	27 апреля 2017	15 мая 2017
Актуальные вопросы современной науки, Valencia, Venezuela	26 мая 2017	25 мая 2017	15 июня 2017
Приоритетные научные направления, Plovdiv, Bulgaria	30 июня 2017	29 июня 2017	15 июля 2017
Проблемы и перспективы развития научной мысли, Pretoria, South Africa	28 июля 2017	27 июля 2017	15 августа 2017
Перспективы научных исследований, Dublin, Ireland	25 августа 2017	24 августа 2017	15 сентября 2017
Наука и практика: инновационный подход, Paris, France	29 сентября 2017	28 сентября 2017	15 октября 2017
Мировое научное пространство, Coventry, United Kingdom	27 октября 2017	26 октября 2017	15 ноября 2017
Наука и общество, Roma, Italy	24 ноября 2017	23 ноября 2017	15 декабря 2017
Наука и образование, Nürnberg, Deutschland	25 декабря 2017	24 декабря 2017	15 января 2017

Тематические направления конференций:

- Секция 1.** Экономика и управление национальным хозяйством.
- Секция 2.** Международная экономика.
- Секция 3.** Экономика и управление предприятием.
- Секция 4.** Развитие производительных сил и региональная экономика.
- Секция 5.** Деньги, финансы и кредит.
- Секция 6.** Бухгалтерский учет, анализ и аудит.
- Секция 7.** Налогообложение и бюджетная система.
- Секция 8.** Экономическая безопасность субъектов хозяйственной деятельности.
- Секция 9.** Математические методы в экономике.
- Секция 10.** Государственное управление, самоуправление и государственная служба.
- Секция 11.** Право.
- Секция 12.** Экономика туризма.
- Секция 13.** Менеджмент.
- Секция 14.** Маркетинг.
- Секция 15.** Психология, педагогика и образование.

Форма участия в конференции – заочная (дистанционная).

Рабочие языки конференции: английский, русский, немецкий, французский, украинский и др.

Материалы конференции будут опубликованы в форме **сборника научных статей** и разосланы авторам, а так же доступны в электронном виде на сайте **<http://conf.at.ua>**

Координатор конференции:

кандидат экон. наук, доцент Дробязко Светлана Игоревна

Viber, моб. тел. +38 (068) 851-75-52

Skype: svetlana16471

E-mail: conf.at.ua@gmail.com

Сайт конференций: <http://conf.at.ua>

График публикации коллективных научных монографий на 2017 год

<i>Название конференции, исходные данные издательства</i>	<i>Срок предоставления материалов</i>	<i>Срок выхода эл. версии</i>
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ		
Страховой рынок: отечественный и зарубежный опыт. SAUL Publishing Ltd, Dublin, Ireland	28 Января 2017	Февраль 2017
Информационная экономика: знание, конкуренция и рост. C.E.I.M., Valencia, Venezuela	28 Января 2017	Февраль 2017
Проблемы занятости и безработицы. GPG Publishing Group, Pretoria, South Africa	28 Февраля 2017	Март 2017
Интеграционные процессы в мировой экономике. Aspekt Publishing of Budget Printing Center, Taunton, United States of America	28 Марта 2017	Апрель 2017
Экономика знания: состояние, тенденции, перспективы. Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal	28 Марта 2017	Апрель 2017
Национальная безопасность: теория, методология, практика. Discovery Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi, India	28 Апреля 2017	Май 2017
Государственно-частное партнерство в условиях инновационного развития экономики. Edizioni Magi, Roma, Italy	28 Апреля 2017	Май 2017
Конкурентоспособность предпринимательских структур: методы оценки и стратегии повышения. Thorpe Bowker. Melbourne. Australia	28 Мая 2017	Июнь 2017
Социальная экономика: теория и практика. Anchor Press Ltd, Nelson, New Zealand	28 Мая 2017	Июнь 2017
Учет, анализ и аудит: теория и практика. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom	28 Июня 2017	Июль 2017
Туристическая индустрия: проблемы и решения. CARICOM, BARBADOS	28 Июня 2017	Июль 2017
Тенденции развития банковской системы в современных условиях. Al-Ghurair Printing & Publishing LLC, Dubai, UAE	28 Июля 2017	Август 2017
Маркетинг: новые тенденции и перспективы. Publishing house «BREEZE», Montreal, Canada	28 Июля 2017	Август 2017
Проблемы развития денежно-кредитной системы. Les Editions L'Originale, Paris, France	28 Августа 2017	Сентябрь 2017
Стратегические системы в управлении. EDEX, Madrid, España	28 Августа 2017	Сентябрь 2017
Внешнеэкономическая деятельность: проблемы и перспективы. Henan Science and Technology Press, Zhengzhou, China	28 Сентября 2017	Октябрь 2017
Инвестиции и инновационное развитие: теория и практика. SAUL Publishing Ltd, Dublin, Ireland	28 Сентября 2017	Октябрь 2017
Проблемы и перспективы развития финансовой системы. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education. Vienna	28 Октября 2017	Ноябрь 2017
Управление экономическими системами. Verlag SWG imex GmbH Nürnberg, Deutschland	28 Октября 2017	Ноябрь 2017
Налоговая система: социально-экономический аспект. FIDELITE EDITIONS, Namur, Belgique	28 Ноября 2017	Декабрь 2017
Модели управления в рыночной экономике. AMEET Sp. z o.o., Lodz, Poland	28 Ноября 2017	Декабрь 2017
Социально-экономическое развитие регионов. Academic Publishing House of the Agricultural University Plovdiv, Bulgaria	28 Декабря 2017	Январь 2018
Экономика природопользования. Editorial Arane, S.A. de C.V., Mexico City, Mexico	28 Декабря 2017	Январь 2018

ПЕДАГОГИКА И ПСИХОЛОГИЯ		
Инновационные процессы в образовании. AMEET Sp. z o.o., Lodz, Poland	28 Января 2017	Февраль 2017
Стратегии развития науки, образования и производства. FIDELITE EDITIONS, Namur, Belgique	28 Февраля 2017	Март 2017
Государственная политика в сфере образования. Verlag SWG imex GmbH Nürnberg, Deutschland	28 Февраля 2017	Март 2017
Инклюзивное обучение и воспитание: результаты, проблемы и перспективы развития. EDEX, Madrid, España	28 Февраля 2017	Март 2017
Современные технологии в педагогической науке. Publishing house «BREEZE», Montreal, Canada	28 Марта 2017	Апрель 2017
Психолого-педагогические особенности интеллектуального воспитания. Anchor Press Ltd, Nelson, New Zealand	28 Апреля 2017	Май 2017
Теория и методика дополнительного образования. Henan Science and Technology Press, Zhengzhou, China	28 Мая 2017	Июнь 2017
Методология, теория и практика преподавания иностранных языков. Les Editions L'Originale, Paris, France	28 Июня 2017	Июль 2017
Актуальные вопросы социальной педагогики. CARICOM, BARBADOS	28 Июля 2017	Август 2017
Образование и воспитание: методология и практика. Al-Ghurair Printing & Publishing LLC, Dubai, UAE	28 Августа 2017	Сентябрь 2017
Педагогика высшей школы: методология и практика. Edizioni Magi, Roma, Italy	28 Сентября 2017	Октябрь 2017
Дополнительное образование: проблемы, поиски, решения. Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal	28 Октября 2017	Ноябрь 2017
Проблемы и тенденции развития школьного образования. Editorial Arane, S.A. de C.V., Mexico City, Mexico	28 Ноября 2017	Декабрь 2017
Вопросы педагогической и коррекционной психологии. Thorpe Bowker. Melbourne. Australia	28 Декабря 2017	Январь 2018
ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ		
Политико-правовые и административные проблемы развития местного самоуправления. Edizioni Magi, Roma, Italy	28 Января 2017	Февраль 2017
Судебная система на современном этапе развития. Publishing house «BREEZE», Montreal, Canada	28 Февраля 2017	Март 2017
Трудовое законодательство: отечественный и зарубежный опыт. Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal	28 Марта 2017	Апрель 2017
Конституционное право: проблемы и перспективы развития. Aspekt Publishing of Budget Printing Center, Taunton, United States of America	28 Апреля 2017	Май 2017
Основные направления развития современной юриспруденции. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom	28 Мая 2017	Июнь 2017
Корпоративное право: вопросы теории и практики. Les Editions L'Originale, Paris, France	28 Июня 2017	Июль 2017
Социальное законодательство в условиях глобализации. Verlag SWG imex GmbH Nürnberg, Deutschland	28 Июля 2017	Август 2017
Гражданское право и гражданский процесс: тенденции развития. EDEX, Madrid, España	28 Августа 2017	Сентябрь 2017
Право и Интернет. Anchor Press Ltd, Nelson, New Zealand	28 Сентября 2017	Октябрь 2017
Уголовное право, криминалистика и криминология: теоретические и практические аспекты. FIDELITE EDITIONS, Namur, Belgique	28 Октября 2017	Ноябрь 2017
Нотариальное право: теория и практика. Henan Science and Technology Press, Zhengzhou, China	28 Ноября 2017	Декабрь 2017
Полиция как институт общества. Editorial Arane, S.A. de C.V., Mexico City, Mexico	28 Декабря 2017	Январь 2018

Авторам выдаются справки об участии в разработке научных хозрасчетных тем:

- 1) Формирование механизма эффективного регулирования и управления экономической деятельностью предприятий (№ государственной регистрации 0113U007514).
- 2) Теория и практика управленческого и бухгалтерского учета, анализа и аудита деятельности субъектов хозяйствования (№ государственной регистрации 0113U007515).
- 3) Разработка концепции обеспечения экономической безопасности в условиях глобализации мировой экономики (№ государственной регистрации 0113U007516).
- 4) Проблемы социально-экономического развития предпринимательства (№ государственной регистрации 0114U006191).
- 5) Формирование и совершенствование механизма устойчивого развития экономических систем (№ государственной регистрации 0114U006192).
- 6) Повышение эффективности управления предприятиями различных организационно-правовых форм в условиях финансово-экономической нестабильности» (№ гос. регистрации 0114U006193).
- 7) Социально-экономические проблемы менеджмента (№ гос. регистрации 0114U006189).
- 8) Проблемы занятости и регулирования трудовых отношений в отраслях экономики (№ гос. регистрации 0114U006190).
- 9) Методологические и практические основы экономики природопользования» (№ гос. регистрации 0114U006194).

Координатор – секретарь оргкомитета
кандидат экон. наук, Дробязко Светлана Игоревна
тел. +38 (068) 851-75-52
Е-mail: ecofin.at.ua@gmail.com
Сайт: <http://ecofin.at.ua>

Научный журнал «ЭКОНОМИКА И ФИНАНСЫ» (Украина)

приглашает принять участие в
Постоянно действующем международном семинаре-стажировке:
«Инновационные технологии в науке и образовании: европейский опыт»
Academy J. Dlugosza in Czestochowa (Poland)

Целевая группа: профессорско-преподавательский состав, руководители высших учебных заведений, аспиранты, докторанты, магистранты, представители органов государственного и местного самоуправления, общественных организаций, предприятий, финансовых и других учреждений, все заинтересованные лица.

Руководитель программы:
professor of Academy J. Dlugosza in Czestochowa (Poland),
Dr.hab., MBA,
Walery Okulicz-Kozaryn

Форма участия - заочная (дистанционная). Для удобства участников, все занятия проводятся на русском языке.

Участие в семинаре-стажировке возможно в трех вариантах: **Минимальном, Базовом, Профи.**

Все варианты реализуются индивидуально, с помощью инновационных образовательных технологий. Участие в семинаре-стажировке автоматически является эффективным инструментом роста педагогического мастерства.

Начало Семинара-стажировки – в течение 2-4 дней с даты проведения платежа.

В стоимость участия входят следующие расходы: участие в международном семинаре-стажировке, публикация статьи в сборнике научных статей, получение сертификата международного образца о прохождении программы повышения квалификации, стоимость рассылки сборника статей и сертификата международного образца о прохождении программы повышения квалификации заказным письмом.

Рабочие языки публикации статей: английский, русский, польский, немецкий, французский, украинский и др.

Контактная информация:

кандидат экон. наук, доцент Дробязко Светлана Игоревна

моб. тел. +38 (068) 851-75-52 (Viber)

Skype: svetlana16471

E-mail: conf.at.ua@gmail.com

Сайт: <http://conf.at.ua>

Научный журнал «ЭКОНОМИКА И ФИНАНСЫ» (Украина)

**приглашает принять участие в
Международном еминаре-стажировке:
«Наука и образование: европейский опыт»
European academy of sciences (Coventry, United Kingdom)**

Целевая группа: профессорско-преподавательский состав, руководители высших учебных заведений, аспиранты, докторанты, магистранты, представители органов государственного и местного самоуправления, общественных организаций, предприятий, финансовых и других учреждений, все заинтересованные лица.

Форма участия - заочная (дистанционная).

Программа Международного семинара-стажировки:

Публикация статьи в сборнике статей или научном журнале	36 ч	72 ч	108 ч
Стоимость, ЕВРО *	100	150	200

* Эквивалент в гривне или российских рублях по коммерческому курсу на дату оплаты.

Платежные реквизиты для оплаты организационного взноса высылаются участникам дополнительно.

В стоимость участия входят следующие расходы: публикация статьи в сборнике научных статей или научном журнале, получение сертификата международного образца о прохождении программы повышения квалификации, стоимость рассылки сборника статей (научного журнала) и сертификата международного образца о прохождении программы повышения квалификации заказным письмом.

Рабочие языки публикации статей: английский, русский, польский, немецкий, французский, украинский и др.

Контактная информация:

кандидат экон. наук, доцент Дробязко Светлана Игоревна

моб. тел. +38 (068) 851-75-52 (Viber)

Skype: svetlana16471

E-mail: conf.at.ua@gmail.com

Сайт: <http://conf.at.ua>

Научный журнал «ЭКОНОМИКА И ФИНАНСЫ»

оказывает услуги по:

- разработке макета для издания в типографии и/или печать по макету автора различных видов полиграфической продукции: монографий (авторских и коллективных), книг, брошюр, учебников, учебных пособий, сборников статей и материалов конференций и других материалов в мягком и твердом переплете без ограничения тиража (от 1 до 1000 экземпляров);

- профессиональной корректуре текста;

- профессиональному переводу текста на: русский, английский, немецкий, французский, украинский и другие языки;

- присвоению выходных данных (УДК, ББК) и ISBN Австралии, Австрии, Болгарии, Великобритании, Германии, Канады, США, Украины;

- размещению научных работ в научной электронной библиотеке eLIBRARY.RU и в Российском индексе научного цитирования. Разместить можно как новые научные работы, так и труды, изданные под Вашим авторством ранее.

Подробная информация на сайте журнала: <http://ecofin.at.ua/>

Надеемся на дальнейшее сотрудничество.

Редакция научного журнала "ЭКОНОМИКА И ФИНАНСЫ" приглашает к сотрудничеству в рамках опубликования научных статей докторов и кандидатов наук, молодых ученых, докторантов, аспирантов, соискателей, адъюнктов, магистрантов, студентов, молодых специалистов, преподавателей, научных работников, практиков.

ISSN 2311-3413

**Журнал включен в международные наукометрические базы:
Российский индекс научного цитирования (РИНЦ)
Index Copernicus International (импакт-фактор ICV 5,35 из 9)
Ulrich's Periodicals Directory**

Полные тексты статей представлены в Научной электронной библиотеке eLIBRARY.RU

Периодичность - 1 раз в месяц

Язык издания: украинский, русский, английский.

Прием статей – до 28 числа каждого месяца.

К публикации принимаются статьи, оформленные в соответствии со следующими требованиями:

1. Объем статьи – 10-25 страниц, включая иллюстрации, таблицы, графики, список литературы.

- поля верхнее и нижнее, левое и правое – 2,0 см.
- межстрочный интервал – 1,5
- шрифт «Times New Roman» – 14
- абзацный отступ – 1,25 см (не допускается создание отступа с помощью клавиши Tab и знаков пропуска);
- текст выравнивается по ширине;
- ориентация – книжная, без переносов, без постраничных сносок.

2. Ссылки на источники необходимо делать по тексту в квадратных скобках с указанием номеров страниц в соответствии источником. Например: [2] или [5, с. 131].

3. Список литературы приводится в конце статьи в алфавитном порядке.

4. Рисунки, таблицы и графики должны иметь названия, а в случае если их в статье несколько, то и нумерацию.

СТРУКТУРА СТАТЬИ

1. Общие требования:

Согласно требованиям постановления Президиума ВАК Украины от 15.01.03 № 7-05/1, основной текст статьи должен содержать такие обязательные элементы:

- постановка проблемы;
- анализ последних исследований и публикаций;
- выделение нерешенных ранее частей общей проблемы;
- цель статьи (постановка задачи);
- изложение основного материала исследования;
- выводы.

2. Рисунки и таблицы необходимо подавать в статье непосредственно после текста, где они упоминаются впервые, или на следующей странице. Все элементы рисунка должны быть сгруппированы.

3. Формулы в статьях должны быть набраны с помощью редактора формул (внутренний редактор формул в редакторе Microsoft Word for Windows).

4. Статья должна содержать названия статьи, аннотации и ключевые слова на украинском, русском и английском языках, объем аннотации от 50 до 120 слов, количество ключевых слов - минимум 5 слов.

Статья должна содержать следующие структурные элементы:

- индекс УДК (в верхнем левом углу страницы);
- индекс [JEL Classification \(Journal of Economic Literature\)](#);
- фамилия и инициалы автора (-ов), ученая степень, ученое звание и название статьи на трех языках - украинском, русском, английском (не более 3-х авторов), **для зарубежных авторов** - только на русском и английском языках;
- аннотация на трех языках - украинском, русском, английском, **для зарубежных авторов** - только на русском и английском языках;
- ключевые слова на трех языках - украинском, русском, английском, **для зарубежных авторов** - только на русском и английском языках;
- текст статьи;
- список литературы;
- список литературы на английском языке (транслитерация).

Надеемся на дальнейшее сотрудничество.